Nr. 13—22. 1 August—15 Dec. 1914. Anul VIII.

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ȘTIINȚA ȘI VIEAȚA BISERICEASCĂ.

— APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ. —

REDACTORI:

Dr. NICOLAE BĂLAN și Dr. SILVIU DRAGOMIR.

CUPRINSUL:

Sibiiu, 1914.
Tipografia arhidiecezană.

Redacția și Administrația:
SIBIIU, Strada Reissenfels Nr. 11.

Anul VIII. 1 August — 15 Decemvrie, 1914. Nr. 13—22.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru știința și vieața bisericească.

Abonamentul: Pe un an 10 cor.; pe o jumăt. de an 5 cor. — Pentru România 12 Lei.
Un număr 50 fil.

SEMICENTENARUL REÎNFIINȚĂRII MITROPOLIEI NOASTRE.

In 24 Decemvrie a anului, ce s'a strecurat sub ochii noştri, s'au împlinit cincizeci de ani dela reînfiinţarea vechei noastre mitropolii ortodoxe în Ardeal. La această dată Impăratul-Rege Francisc Iosif I a subscris două decrete, prin cari îngăduià despărţirea ierarhică a Românilor de Sârbi şi numeà pe episcopul Şaguna de arhiepiscop şi mitropolit al Românilor greco-ortodocşi din Transilvania şi Ungaria. Prin această preaînaltă hotărîre s'au realizat dorinţele cele mai ferbinţi ale moşilor şi strămoşilor noştri, cari au luptat cu o rară stăruinţă mai mult ca trei jumătăţi de veac, să înalţe din nou acest vechiu aşezământ, ocrotitor puternic al legii, culturei şi limbii noastre. Meritul principal pentru izbânda acestei cauze îi revine, fără îndoială, mitropolitului Şaguna. Fără de mintea sa luminată, fără de acţiunea sa bine chibzuită, pe care a iniţiat-o îndatăce a fost sfinţit de episcop şi fără de jertfele nesfârşite, pe care le-a adus el pentru biserica sa, reînfiinţarea mitropoliei noastre ar mai fi putut întârzià încă vreme îndelungată.

Documentele şi actele, ce ne stau astăzi la dispoziţie, dovedesc îndeajuns, că vechea noastră mitropolie nu a trecut în stăpânirea bisericii unite. Ea a fost suprimată de către puterea statului, în vremece pentru Românii, cari şi-au părăsit legea lor strămoşească, s'a întemeiat o ierarhie nouă, în frunte cu episcopul, care şi-a aşezat reşedinţa în Făgăraş. Când s'a dat furtunoasa luptă pentru recunoaşterea bisericii ortodoxe române în Ardeal, strămoşii noştri cereau la tot prilejul numai reînfiinţarea vechei lor

ierarhii, afirmând, cu tot dreptul, că numai o parte a Românilor s'a unit cu biserica latină. In această epocă tristă pentru biserica noastră ne-au venit în ajutor mitropoliţii şi arhiereii sârbeşti, cari ne-au dat tot concursul lor, spre a puteà câştigà un arhiereu ortodox. Prin acest sprijin şi-au câştigat ei deplina recunoştinţă a Românilor. Abià spre sfârşitul veacului XVIII ideia naţională fu ridicată peste marginile înguste ale confesionalismului. La aceasta se adaugă şi faptul, că ierarhia sârbească începù a prigonì pe Români şi a pune stavile în calea desvoltării noastre politice şi culturale. Astfel Şaguna venind în Ardeal, trebuià să ia lupta pentru emanciparea bisericii şi reînfiinţarea vechei noastre metropolii. Greutăţi întâmpină el atât la Români, cât şi la Sârbi. In 3 Iunie 1847 scrià el mitropolitului sârbesc următoarele: «Eu am puţină speranţă de a fi ales aici, deoarece multe elemente sunt împotriva mea şi nici nu pot să cred, că se va concede bisericii noastre aproape ruinată, să ajungă în mânile sănătoase ale unui arhiereu conştiinţios, ca s'o restaureze din nou. Eu am venit bucuros aici, dar cu mult mai bucuros mă voiu întoarce înapoi». Soartea voì însă altfel şi Şaguna rămase, ca să ia în mânile sale conducerea bisericii noastre, care fu restaurată pe deplin.

Comemorarea acestei însemnate zile în istoria bisericii noastre, dacă nu ne-ar fi împedecat vremile de grea cumpănă, prin cari trecem, ar fi fost datoria noastră s'o prefacem într'o adevărată sărbătoare naţională, în care s'ar fi putut cercetà progresele realizate de noi în aceşti cincizeci de ani din urmă. Cu acest prilej am fi putut înregistrà multe succese îmbucurătoare, câştigate între marginile puternicei noastre organizaţii bisericeşti, dar am fi putut scoate iarăş la suprafaţă şi multe din problemele nerezolvate, ce ni-au rămas moştenire din epoca mitropolitului Şaguna. Vremea se strecoară încet şi îngroapă multe din idealele noastre, cari ar trebuì să fie amintite cel puţin la aceste ocazii.

Dr. S. Dragomir.

Precum pătrunde lumina soarelui în boltitura întunecoasă, astfel aduce şi Mântuitorul, pe care mi l'am închipuit predicând în mijlocul unei comunităţi religioase, lumina evangheliei în bezna inimilor omeneşti.

Fritz von Uhde, pictor.

ÎNTRODUCEREA LUMINĂRILOR DE CEARĂ ÎN BISERICILE NOASTRE.

În congresul național-bisericesc ordinar, ținut în anul 1912, deputatul congresual *Gh. Sârbu* face următoarea propunere:

Măritul congres să îndrume arhidieceza și eparhiile sufragane, ca fiecare să se îngrijască, pe calea librăriei sale, ca comunele bisericești din întreaga mitropolie să se provadă, în mod obligător pentru trebuințele sf. biserici și a celor împreunate cu deosebite slujbe dumnezeești, cu lumini de ceară, în cazul cel mai rău și cu de cele de stearină veritabilă, pentrucă luminile de păcură, care de câțiva ani sunt în circulație, sunt neestetice și stricăcioase sănătății atât pentru credincioși, cât și mai vârtos pentru fețele bisericești.»

Propunerea deputatului Gh. Sârbu se dă Consistorului mitropolitan spre competentă rezolvare.

În legătură cu această propunere, care nu știm cum va fi rezolvită (decumva nu va aveà soartea altor propuneri), vom arătà însemnătatea simbolică a luminărilor în biserica noastră ortodoxă, mai departe cum a fost rezolvită această chestiune de alte biserici ortodoxe, cum s'ar puteà rezolvà la noi și care ar fi câștigul moral și material ce ar rezultà din întroducerea luminărilor de ceară în bisericile noastre.

I.

În biserica noastră ortodoxă aproape toate serviciile religioase în și afară de biserică se îndeplinesc folosindu-se și anumite obiecte cari servesc ca podoabă și decor. Pe lângă frumseța și pompa externă ce o împrumută serviciilor religioase diferitele obiecte prescrise — ele reprezintă totodată și o semnificație simbolică și istorică. Începând dela fumul de tămâie și sfârșind cu sftul potir, toate obiectele din biserică și dela diferitele servicii religioase cuprinse sub numirea de utensilii, ornate, vase etc. își au însemnătatea lor simbolică și istorică, evocându-ne în memorie întreagă legea veche și nouă cu toate momentele de însemnătate.

De astădată ne vom ocupà cu însemnătatea și întroducerea luminărilor de ceară în bisericile noastre.

Din cele mai vechi timpuri biserica creştină a orânduit ca atât cultul divin cât şi alte servicii religioase să nu se săvârşiască fără *lumină*, fie aceea din unt de lemn sau din lumînări de ceară. In catacombe, unde se adunau primii creştini de frica şi persecuţiunea păgânilor, se folosiau lumînări atât la săvârşirea sfintelor taine cât şi la consfătuirile ce le ţineau.

Lumina produsă din unt de lemn şi ceară curată, simbolizează pe Isus Hristos, care e adevărata lumină. Această lumină se produce, mai bine zis, ar trebuì să se producă numai din ceară curată şi din unt de lemn, deoarece albina a fost considerată ca simbolul virginităţii şi al curăţeniei, iar untul de lemn, ca expresiunea vindecărei şi a abundanţei. «Iar unt de lemn aducem în chipul milii cei dumnezeeşti, iar ceară ca ceiace este adunată din mii de flori întru al nostru prinos desăvârşit şi întru jertfă de cătră toţi».[1]

Folosirea de lumînări la servicii o aflăm încă pe timpul apostolilor. «Iar la întâia zi a săptămânei, fiind adunaţi învăţăceii să frângă pâne, Pavel, având a purcede a doua zi, vorbià cu dânşii şi şi-a prelungit cuvântul până la miezul nopţii. Şi erau multe lumînări în foişorul unde erau adunaţi»...[2]

Lumînările de ceară au fost întrebuinţate pe deoparte pentru înţelesul simbolic pe care îl cuprinde substanţa din care se fabrică, de altă parte pentru însemnătatea ce reprezintă ca formă şi număr, mai departe pentru lumina ce produc — simbolizând pe însuşi «lumina lumii care luminează pe tot omul ce vine în lume».

Deşì sunt deajuns să ardă şi numai 2 lumînări, sau chiar şi una pe sfta masă — totuş de obiceiu se aprind atât în altar cât şi în biserică cu mult mai multe. «Drept aceea ca într'un cer văzut, adecă în biserică ca nişte stele sunt luminile. Şi încunjurarea luminilor arată tăria ceriului şi planetele. Încă şi alte candele aprinse se pun şi unele în chipul stâlpului de foc celui de demult, ca nişte stâlpi şi drepte, iar altele în chipul rugului, iar altele în chipul căruţii cu care s'a suit Ilie, şi unele sunt cu 3 lumini pentru Troiţă, precum sunt tricherile, iar altele cu 7 lumini după numărul darurilor, iar cele 12 lumini pentru

---

[1] Simeon Tesaloniceanul, Dialoguri, pag. 387.
[2] Faptele Apost. c. 20 v. 8.

ceata apostolilor, în mijlocul cărora stă o lumină mai înaltă în chipul luminei cei mari a lui Isus Hristos. Iar este şi dicher, adecă cu 2 lumini, arătând cele 2 firi ale lui Isus Hristos, și sunt lumini şi câte una prin biserică, care putem să zicem că sau pe Troiţă arată că este una, sau și pe vreunul din sfinţi la care s'au pus»...[1]

Deoarece luminările se aprind și ziua în biserică, aceasta nu se face de a împrăştià întunerecul care şi aşà ziua nu există, ci pentru a arătà lumina şi căldura internă de care trebue să fie pătruns creştinul în urma învăţăturilor și cuvântului lui Dumnezeu, dupăcum ne spune prorocul David: «Cuvântul tău Doamne este lumină, care mă luminează şi îndreptează paşii mei pe calea virtuţii».

In atribuţiunile atât de variate ce se găsesc în rugăciunile şi cântările bisericii noastre cu privire la persoana Mântuitorului Hristos, atributul lumină îl aflăm în nenumărate locuri. Isus este «soarele dreptăţii»... «Lumină fiind Hristoase luminează-mă întru tine»... «Dătătoriule de lumină Doamne trimite lumina Ta şi luminează inima mea»... «Lumina lui Hristos luminează tuturor». Acestea sunt tot atâtea atribuţiuni cari privesc nu numai pe Mântuitorul Hristos ca fire dumnezeiască şi omenească, ci sub cuvântul lumină ca atribut, înțelegem, că toată activitatea, toate minunile săvârşite, toate învăţăturile lui Hristos au fost lumină, pentrucă «Isus e lumina cea mai presus de toate luminile». Că de fapt lumina simbolizează pe Mântuitorul Hristos ne dovedeşte îndeajuns şi canonul apostolesc care opreşte pe creştin a duce acest simbol la altarul păgânilor, cari nu cred în Hristos şi învăţăturile lui. «Dacă vreun creştin ar aduce unt de lemn la altarul păgânilor sau în sinagoga Iudeilor, în sărbătorile lor, sau luminări ar aprinde — să se afurisiască».[2]

Fiind pe deplin documentat că lumina simbolizează pe Mântuitorul Hristos, materia din care se produce acea lumină încă trebue să fie curată, căci jertfa adusă de creştin numai atunci e primită când inima şi jertfa sunt curate.

[1] Simeon Tesaloniceanul, pag. 183.

[2] Can. 71 apost

Ce priveşte materia din care e a se fabrică luminarea, aceea e ceara curată de albine, căci aceasta înfăţişează curăţia şi neîntinăciunea jertfei ce se aduce Domnului.

II.

Dacă cercetăm bisericile noastre, vom găsì, ce e drept, în fiecare luminări, dar în cele mai multe locuri, ba aproape fără excepţiune luminările ce se folosesc sunt fabricate din alte substanţe, ca parafină, stearină, săpun, ceam, său, răşină etc. Prin folosirea astorfel de luminări se păcătuieşte contra ideii religioase, contra sănătăţii credincioşilor şi în contra podoabei bisericilor. Aceste luminări produc un fum nesuferit, strică aerul în biserică, nimicesc odoare şi mai presus de toate interiorul bisericii, afumând păreţii şi pictura bisericei «singurele monumente văzute ale artei strămoşeşti».

Credincioşii sunt constrânşi a cumpără luminări dela fabricanţi străini, cari necunoscând ritul şi obiceiurile bisericii ortodoxe, pun în vânzare tot felul de luminări, numai de cele bune nu. Adevărat este că luminările fabricate din ceară curată sunt cu mult mai scumpe ca cele fabricate din alte substanţe şi astfel fabricanţilor le convine cu mult mai bine a face negoţ cu luminări mai ieftine, ba mulţi nici nu au în depozit luminări de ceară curată. Câţi bani adună aceşti fabricanţi străini dela credincioşii noştri pentru luminările ce duc la biserică, apoi cât câştigă revânzătorii — nici imaginà nu ne putem.

Sunt puţine, foarte puţine bisericile noastre ortodoxe cari ard numai luminări de ceară curată. În general, în parohiile mai mici se aduc la biserică puţine luminări, în consecinţă şi aprind mai puţine. Cu toate acestea, atât în parohiile mari, cât şi în cele mici bisericile se ruinează în interior pe urma fumului produs de multele sau puţinele luminări falsificate. Unde se ard luminări mai multe, prin întroducerea luminărilor de ceară curată s'ar reduce încâtva numărul de până acum, fiind mai scumpe acestea, în schimb ar fi scutite bisericile de fumul neplăcut şi s'ar conservà mai bine pictura şi alte podoabe interne. Unde se ard mai puţine luminări, întroducând luminările de ceară curată s'ar obicinuì credincioşii să ducă numai de cele curate, realizând biserica un cât de mic câştig, care până acuma şi aşà nu-l aveà.

Ici-colo prin stăruinţa preoţilor s'a monopolizat şi la noi vinderea luminărilor din partea bisericii, chiar şi a celor falsificate, sau numai a acelora, realizând biserica un profit oarecare, augmentând astfel fondurile parohiei, sau înfiinţând altele nouă cu meniri speciale, ca înfrumseţarea bisericii etc. Prin această procedură scopul ce-l urmărim e numai pe jumătate ajuns.

III.

Nu numai în bisericile noastre de aici constatăm cele de mai sus, ci și în alte biserici ortodoxe. In România rezolvarea acestei chestiuni, adecă întroducerea luminărilor de ceară curată, s'a început de multă vreme, dar abià de curând s'a putut ajunge la oareşcare rezultat, şi acela numai în parte. Chestiunea întroducerii luminărilor de ceară curată în biserica ortodoxă din România s'a desbătut mai întâiu în sfântul Sinod, în sesiunea din 1873. In sesiunea din anul 1874 sinodul adoptă un «regulament despre procurarea luminărilor de ceară». Redăm câteva puncte principale din acest regulament:

In fiecare judeţ se angajează câte un fabricant de luminări, cu îndatorire de a procurà luminările trebuitoare la toate bisericile din judeţ, luminările vor fi fabricate din ceară curată şi fără nici o amestecătură. Preţul atât al luminărilor de ceară albă cât și pentru cele de ceară galbenă se vor fixà prin contract.

Toţi epitropii bisericilor vor fi datori a cumpărà luminările trebuitoare la biserici numai dela fabricantul contractant.

Dacă între luminările aduse de creştini vor fi de cele false, de alte fabricaţiuni și aprinzându-se la icoane ar produce fum, s'ar topi sau muià, îndată să le stingă și să se lapede ca netrebnice şi contrare demnităţii religiunii, asemenea jertfei lui Cain, pe care Dumnezeu a reprobat-o.

Epitropii bisericilor sunt datori totdeauna a aveà la sine în depozit tot felul de luminări ce se întrebuinţează în biserică spre a fi la dispoziţiunea evlavioşilor creştini, procurate dela fabricantul angajat după dispoziţiunile de mai sus.

Regulamentul schiţat a rămas pe hârtie numai, fără să se ajungă scopul proiectat, iar chestiunea întroducerii luminărilor de ceară curată s'a amânat pe multă vreme. Pentruce nu a avut rezultatul dorit dispoziţiunile de mai sus vom vedeà mai târziu,

deocamdată să urmărim fazele principale prin cari a trecut această chestiune în România.

Mai târziu s'a ales o comisiune, care în principiu a decis «înfiinţarea monopolului atât pentru fabricarea cât şi pentru vânzarea luminărilor bisericeşti», stabilind şi locul pentru două fabrici, la două mănăstiri. Eventualul venit curat să serviască la salarizarea servitorilor bisericeşti. Toată lumea s'a însufleţit şi a aprobat înfiinţarea monopolului. Unii vedeau în înfiinţarea monopolului profitul curat din care s'ar puteà binişor ajutorà preoţimea; alţii vedeau redeşteptarea culturei albinelor punând pe preoţi în poziţiunea de a se ocupà ei singuri cu vechea şi drăgălaşa lor prisacă sau stupină şi a propagà apicultura între enoriaşii lor; unii găsiau în înfiinţarea monopolului o îmbunătăţire morală a clerului, fiindcă va da de lucru nu numai preoţilor, dar mai ales monahilor şi monahiilor; alţii iarăş aşteptau cu drept cuvânt ca prin monopolizarea luminărilor, pe viitor vor fi scutite bisericile, pictura, odoarele etc. de ruina la care sunt expuse prin fumul produs de luminările falsificate; în fine chiar şi pentru credincioşi va fi un bine, fiind cruţaţi de a respirà aerul nesănătos produs de luminările de până acum.

Prin înfiinţarea monopolului propus de comisiune, vechii fabricanţi de luminări îşi vedeau existenţa periclitată şi astfel au înaintat jalbe la minister, unii cerând ca statul să le răscumpere spesele avute cu întroducerea diferitelor maşinării şi alte multe, încât înfiinţarea monopolului a rămas chiar până în ziua de astăzi numai o dorinţă şi totodată singurul mijloc eficace de a rezolvà chestiunea aceasta atât de importantă.

Rezolvarea întroducerii luminărilor de ceară curată într'o formă mulţămitoare şi ducătoare la scop ar fi fost mai uşoară în România, întrucât biserica e ajutorată de stat şi astfel şi în această chestiune financializarea din partea statului nu ar fi întâmpinat atâtea greutăţi.

Felul cum astăzi se purcede nu va puteà fi nicicând mulţămitor. Fapt e, că astăzi în România e permis a se arde în biserici numai luminări de ceară curată, acestea însă se pot procurà de credincioşi dela orice fabrică sau negustor, şi întrucât preotul ar constatà că nu sunt curate, le poate respinge. In faptă constatarea aceasta e foarte grea şi câştigul ce l-ar fi putut re-

aliză biserica prin monopolizare, astăzi întră tot în punga diferiţilor fabricanţi, cari întroduc în luminările de ceară 5—20% parafină, fără nici o mustrare de conştiinţă sau teamă de a-i aflà.

Dovadă eclatantă pentru cele afirmate ne este ordinul circular dat în anul 1913 de I. P. S. mitropolit primat al României, în care zice: «Având în vedere că, cu tot controlul ce se face pe baza legilor şi regulamentelor trecute şi actuale, ca luminările de ceară să nu mai fie falsificate pentru cultul nostru ortodox, totuş traficanţii se strecoară în diferite chipuri şi merg înainte cu fabricarea luminărilor false -- cum se vede din adresa domnului ministru al cultelor, care numai în interval de 5 luni a pronunţat 175 decizii de condamnare contra negustorilor necinstiţi». In ordinul circular, mitropolitul-primat stăruie ca, unde e posibil, mai bine să se întroducă lumina electrică, cu adausul că «simbolul cel vechiu adecă luminările de ceară curată să nu lipsiască în nici un chip din biserici şi anume dela sfântul altar, dela sfânta masă, dela sfântul jertfelnic şi dela catapiteasmă». Dacă în România unde statul prin legi speciale stă şi în această privinţă în ajutorul bisericei şi totuş se fac transgresiuni, ne putem închipuì ce e la noi şi cum se falsifică nu luminările de ceară — căci de acelea nu sunt — ci cele dejà falsificate![1]

Chestiunea întroducerii luminărilor de ceară curată în România şi ori şi unde, se poate rezolvà numai dacă se declară monopolul, înfiinţând lângă episcopii sau la mănăstiri fabrici, iar în biserici să nu fie permis de nicăiri a duce luminări, ci numai de cele procurate de biserică, fiind provăzute cu sigilul de lipsă. In cazul acesta e exchisă orice falsificare, iar câştigul ce ar rezultà, care prin monopolizare e sigur, s'ar puteà folosì la multe din trebuinţele bisericii.

Biserica ortodoxă din Rusia a rezolvat chestiunea aceasta cu mult mai practic. Monopolul întrodus în Rusia, în ce priveşte luminările de ceară curată, există de peste o sută de ani, se administrează de biserică şi este ocrotit prin legi imperiale. In Rusia nu este oprit comercianţilor angrosişti a speculà cu ceară brută, ci este oprit a speculà în detail cu vânzarea luminărilor trebuitoare în serviciile bisericeşti. Cine voieşte să ducă luminări la

---

[1] Vezi Bis. ort. a. XXVI, p. 1171 şi 1247.

biserici, trebuie să le cumpere dela biserică, unde epitropia are totdeauna depozitul necesar de luminări, de orice mărime se cere după uzul bisericii. Fiecare episcopie întreţine o fabrică de lumінări şi împarte la bisericile din eparhie, solvind epitropia bisericilor preţul lumінărilor. Epitropiile bisericeşti pun în vânzare acele lumінări şi, isprăvindu-le, procură altele dela fabrica episcopiei. Epitropia vinde lumінările cu un mic profit faţă de cum le plăteşte la episcopie. Resturile ce rămân din lumінările ce se ard, se duc înapoi la fabrică şi în raport cu cantitatea lor, primesc tot atâtea chilograme de lumінări întregi. Acesta ar fi cel dintâiu avantaj şi câştig pentru biserici. Al doilea câştig este că au la dispoziţie numai lumінări de calitate bună. O parte din câştigul realizat atât de fabrică cât şi de bisericile parohiale se administrează la centru pentru augmentarea fondului general bisericesc, restul din câştig se foloseşte pentru întreţinerea bisericilor parohiale. Ne putem închipuì pe lângă câştigul moral — aceasta fiind ţinta noastră — ce profit material rezultă pentru număroasele biserici din Rusia din monopolul întrodus în forma descrisă.

Uzul de a vinde lumінări în biserici, e vechiu în biserica Răsăritului. Există la Greci, la Bulgari, la Sârbi sub numirea de *Pangar*. El constă în aceea, că capetele de lumінări ce se consumă în biserici, fie cumpărate, fie aduse ca prinos, se schimbă la fabricanţii de lumінări şi în locul lor primesc altele întregi, cari cu ceva spor la preţ se vând iarăş spre trebuinţe religioase. Lumінările de ceară întrebuinţate atât în România cât şi în Rusia se deosebesc de alte lumінări chiar şi în privinţa formei — spre deosebire de lumінările ce le folosesc alte biserici străine de ritul nostru.[1]

IV.

Dorind a întroduce şi în bisericile noastre lumінările de ceară curată, va trebuì să ţinem seamă şi să ne orientăm după felul cum s'a urmat cu deslegarea acestei chestiuni în bisericile ortodoxe din România şi Rusia. Am văzut că în ce priveşte România, lăsându-i-se creştinului deplină libertate a aduce lumінări de ori şi unde, cu condiţiunea ca să fie de ceară curată şi ne-

[1] Bis. ort. a XII. p. 584.

putându-se controlà pe cale directă fabricarea acelora, scopul intenţionat s'a putut ajunge numai în parte, deşi un fapt trebuie să nu-l perdem din vedere, că în România, în asemănare cu împrejurările noastre, statul e mâna dreaptă a bisericii şi că toate deciziunile luate de sfântul Sinod chiar şi în alte privinţe de ordin secundar, în executarea lor biserica e sprijinită direct de puterea executivă a statului.

In Rusia s'au apropiat de-a binele de rezolvarea norocoasă a acestei chestiuni, pentrucă o condiţie sine qua non este, numai monopolizarea din partea bisericii.

La noi introducerea luminărilor de ceară curată şi fabricarea acelora va da de alte greutăţi, cari nu le-am aflat în bisericile din România şi Rusia. La noi nu vom întimpinà opunere din partea fabricanţilor, întru cât nu avem nimic comun cu ei, nu avem contracte şi nici consideraţie deosebită nu putem aveà, întru cât aproape toţi sau chiar toţi sunt străini de credinţa şi naţionalitatea noastră.

Constatăm şi la acest loc ca o urmare firească a celor arătate până aci că, dorind a introduce în bisericile noastre luminări de ceară curată, aceasta se poate ajunge numai monopolizând biserica însaşi fabricarea acelora. Se înţelege de sine, că mai întâiu va trebuì prin oameni chemaţi a adunà toate datele necesare din cari apoi se va puteà calculà până în amănunte, dacă de fapt se rentează sau nu monopolizarea din partea bisericii.

Preaveneratul Consistor arhidiecezan dorind a rezolvà norocos această chestiune, va trebuì să ordone adunarea mai multor date necesare, ca bază a continuării a acestei afaceri. Având la dispoziţie numărul bisericilor ortodoxe din întreaga mitropolie — pentru cazul că s'ar luà în combinaţie şi diecezele, ceeace ar fi şi mai corect, — de circa 2000, prin organele subalterne în formă de chestionar să se adune dela toate bisericile următoarele date: 1. Numărul chilogramelor de luminări, câte se ard anual sau media a 3 ani, luându-se minimul posibil. 2. Cât costă aceste luminări? 3. Cât venit are biserica din vinderea resturilor de luminări? 4. Cât venit are biserica şi de câţi bani procură anual luminări în cazurile unde însaşi le cumpără şi le vinde? 5. Ce cred preoţii şi comitetele parohiale: s'ar rentà mo-

nopolizarea şi, în cazul înfiinţărei unei fabrici, sunt aplicaţi a subscrie acţii pentru adunarea capitalului necesar şi circa cât?

Având aceste date şi altele de cari ar fi încă lipsă, să se constate prin oameni de specialitate în fabricarea luminărilor, cât ar costà instalarea unei fabrici cu tot ce se cere, cu ce preţ s'ar puteà vinde de fabrică luminările, şi cât s'ar recere în ce priveşte financializarea acestei intreprinderi. Toate calculaţiunile să fie cât se poate de reale, exagerările sunt cu urmări fatale în intreprinderi. Financializarea, in caz de monopolizare, e posibilă pe două căi: sau s'ar adunà capitalul necesar prin subscriere de acţiuni din partea bisericilor şi a preoţilor şi a altor factori chemaţi, sau una din institutele noastre ar pune la dispoziţie capitalul necesar, fie întreg sau numai o parte. Ne cugetăm în primul loc la banca «Lumina».

Chestiunea întroducerii luminărilor de ceară curată, precum şi monopolizarea din partea bisericii ar trebuì dată unei comisiuni care, în frunte cu un om de specialitate, să se ocupe amănunţit, ca nu cumva în urmă să regretăm pasul făcut. Această comisiune sau P. V. Consistor ar puteà apoi trimite câţiva preoţi în România ca să studieze cum sunt fabricile lor, cum se manipulează, făcând un raport amănunţit, după care să ne putem orientà. Personalul de lipsă la fabricarea luminărilor şi pentru conducerea agendelor împreunate cu această afacere s'ar puteà recrutà din preoţii disponibili d. e. văduvi şi alţii, apoi din elevii seminariilor noastre.

Am ajuns cu cele până acì zise la partea ultimă şi anume: întroducând luminările de ceară în bisericile noastre şi monopolizând vinderea acestora în forma amintită mai sus, care ar fi profitul moral şi material?

Rezultatul moral l-am amintit la început şi cred că nu mai e lipsă să insist mai deaproape, doar atâta că prin întroducerea luminărilor de ceară curată am îndeplinì în primul rând prescrisele bisericii noastre, a canoanelor şi ritului, delăturând jertfa necurată; am cruţà monumentele de artă, odoarele, pictura şi tot ce avem mai scump în bisericile noastre; am cruţà sănătatea credincioşilor şi preoţilor; mai departe am aveà de unde procurà luminări de ceară, căci astăzi nu şti unde să te adresezi. Chiar şi în biserica catedrală din Sibiiu, unde avem o pictură atât de frumoasă şi alte multe obiecte de mult preţ, nici chiar cele câ-

teva luminări ce se aprind nu sunt din ceară curată, neavând de unde să se procure.

Ce priveşte profitul material nici acesta nu ar fi puţin. Pe lângă o bună şi cinstită administrare, am toată speranţa că s'ar rentà monopolizarea prin înfiinţarea unei fabrici. Fiecare biserică ar procurà dela fabrică o cantitate oarecare de luminări, solvind preţul anticipativ din fondul bisericii, le-ar vinde prin epitropie cu ceva crescământ după împrejurările locale. Crescământul acesta ar fi primul câştig material pentru biserică, al doilea, biserica ar trimite înapoi la fabrică resturile de luminări, primind în schimb tot atâtea chilograme de luminări întregi, acestea le-ar vinde mai departe realizând un profit destul de frumos. Am cunoştinţă că ici-colo s'a făcut încercări de unele biserici monopolizând vânzarea luminărilor de parafină şi stearin, adecă biserica le cumpără şi le vinde ceva mai scump, iar credincioșii sunt obligaţi a luà luminări numai dela biserică. In felul acesta în decurs de câţiva ani s'a adunat sume frumoase pentru înfrumseţarea bisericii.

Cu profitul ce ar realizà bisericile noastre, pot augmentà sau fondul bisericii, sau înfiinţând noi fonduri ca, de înfrumseţare, de salarizare a servitorilor bisericii etc. după trebuinţele locale, în fine sunt prea multe lipsurile şi prea mare sărăcia, ca să nu avem ce face cu eventualul profit.

In cazul înfiinţării unei fabrici de luminări de ceară, toate bisericile ar fi obligate a întroduce şi a le procurà numai dela fabrica episcopiei. Pe lângă o studiere temeinică a chestiunii şi prin un interes din partea tuturora, monopolizarea şi înfiinţarea unei fabrici de luminări de ceară curată, ar fi o binefacere morală şi materială.

Ar fi bine ca şi alţi preoţi să-şi spună părerea în chestiunea aceasta.

Emilian Cioran,
preot.

Cu veneraţiune mă proştern înaintea figurei Tale nobile, Tu capul şi întemeietorul unei împărăţii cu scopuri atât de mari, cu principii atât de simple şi vii, cu motive atât de puternice şi de un cuprins atât de larg, încât sfera acestei vieţi pământeşti îi apare prea îngustă. Nicăiri nu întâlnesc în istorie o astfel ds revoluţie, care, trezită în linişte şi propagată prin mijloace atât de slabe în mod minunat, a avut efecte încă neprevăzute pretutindenea pe pământ.

Herder, Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit.

EPISCOPUL UNIT AL ARADULUI IOANICHIE MARTINOVICI 1710—1721.

Timpul când s'a aşezat primul episcop ortodox în Arad şi cine a fost acel episcop, din lipsa de documente azi nu se poate încă şti cu deplină siguranţă.

Unii ţin, că episcopul sârbesc al Timişorii, Isaia Diacovici, de vremece până la anul 1716 Timişoara erà în mâna turcilor, rezidà la Becicherecul-mare şi la 1706 şi-a mutat sediul la Arad.

Mai verosimilă e părerea celor cari susţin,[1] că primul episcop oxtodox cu locuinţa în Arad, a fost Ioanichie Martinovici. Acesta a episcopit în intervalul dintre 1710—1721. El e cunoscut şi sub numele de botez Dionisie. La popor e cunoscut sub numirea scurtă, de *vlădica «Ionică»*.

Inainte de a îmbrăţoşà unirea se dovedise ca inimos prelat ortodox. Din o anchetă, ţinută după tot formalismul la 16 Februarie 1750, aflăm că partidul uniţilor pe la 1712 îşi acaparase biserica din Velenţa. După lungi şi repetate încercări în sfârşit ortodocşii îşi acvirează un intravilan şi o modestă casă, lângă valea Peţa, pentru lipsurile lor sufleteşti. Arhiereul Martinovici vesel şi numai de atâta ispravă, grăbeşte încă în acelaş an (1712) la Velenţa (Katonaváros, Ujváros, Ráczváros, Olaszi) spre a binecuvântà în persoană noua casă de rugăciune.

Protopopul mare Ioan Pap din Oradea a intervenit îndată la scaunul episcopiei latine, de care se ţineau pe acel timp românii uniţi, şi Mihai Kebell, locotenentul episcopului latin, izgoneşte pe Martinovici din Oradea catolică, iar pe «sârbii şi grecii» lui Martinovici, îi globeşte cu 12 până la 20 fl.[2]

Trebue, că şi profesorul Grama din Blaj,[3] tot numai la aceşti doi—trei ani dela începutul păstoririi lui Martinovici se raportase când susţineà în 1884, că Martinovici a turburat şi în continu a desmântat pe românii bihoreni dela unire; pentrucă se ştie pozitiv, că în anul 1713, în capela fortăreţii Orăzii-mari episcopul arădan a făcut mărturisirea credinţii catolice.

Un document latinesc scris pe la 1758, de preotul din Cordău, Grigorie Csillagházy, (acesta a fost mai nainte preot latin şi de silă, împreună cu alţii, a trebuit să treacă la ritul român[4] atestă,

---

[1] *Fábian* Gábor «Aradvármegye leirása» Buda 1835 I. p. 133. *Pesty* Frigyes «Szörényi bánság» I 354.

[2] Arhiva comitatului Bihor Nr. 2, fascicolo VII, anul 1749, în «Răvaşul», Cluj 1909 p. 490 cu nota 7 şi «Cultura Creştină», Blaj 1914 p. 309—310, cu nota 1 de Stef. *Tăşiedan.*

[3] Dr. Alexandru *Grama* «Istoria bisericii româneşti unite cu Roma». Blaj, 1884 pag. 163.

[4] «Cultura Creştină» l. c. pag. 262 şi 269.

că a existat «scrisoarea mânei lui Martinovici, de dato 26 Decemvrie 1714, în carea numitul episcop, chiamă de mărturie pe preasfânta şi nedespărţită Treime şi toate corurile îngereşti, că dacă i-ar stà în putinţă în răstimp de o zi i-ar aduce pe toţi shismaticii în sinul sfintei Biserici».

Tot în această hârtie întreabă Martinovici pe Kebell ce sumă voeşte să-i acoarde dela comunităţile bisericeşti şi dela preoţi.[1]

Conform tipicului bisericii catolice, nou convertitul arhiereu, aveà să fie deslegat de censurile şi pedepsele bisericeşti, drept aceea papa Clement al XI, prin rescriptul său din 27 Maiu 1715, încredinţează pe primatul din Strigon, principele August de Saxonia,[2] ca personal, ori prin un delegat să împliniască acest ceremonial. Primatul a delegat apoi pe vicariul Kebell.[3]

Altcum cu un an încă înainte de asta, Kebell, cu scrisoarea sa din 24 Iunie 1714 înştiinţase dejà pe stăpânul său Emeric comite de Csáky, nou numitul episcop al Orăzii, care, ca neîntronat, petreceà la Szepesmindszent, cumcă Ionică Martinovici episcopul Aradului a primit unirea.[4]

In 19 Iulie 1725, canonicul Paul László, arhidiaconul diecezei latine Orăzii-mari, pentru enoriaşii de rit grecesc, promovând episcopului cardinal Csáky, sumarul vizitelor canonice, făcute la anii 1724 şi 1725, în comitatul Bihorului, refeream în acel act, că Martinovici, s'a unit pe ascuns «Episcopus Aradiensis Ionyika clancularie unitus.[5]

Cu privire la motivul şi sinceritatea trecerii lui Martinovici, scriitorii nu se unesc în păreri.

Analele contimporane manuscripte ale iezuiţilor din provinţa Austriei, la anul 1720 au fixat următoarele:

« . . . . . şi mare mângăere a adus acelaş misionar al nostru, reverendisimului domn Ioanichie Martinovici, episcop unit al bisericii orientale de rit grecesc al Ineului şi Aradului, carele cu onoare mare şi cu multă bunăvoinţă a primit pe părintele; l'a consultat despre întrebările mai de căpetenie ale credinţei, destăinuindu-i toate secretele şi i-a primit explicările înţălepte din teologie, l-a cuprins mare bucurie, că a dat în sfârşit peste

---

[1] In Arhiva epp. unit din Oradea la Nr. 280 se află scrisoarea lui Csillagházy Miscellanea pag. 163—174 «Răvaşul» l. c. pag. 490 nota 6 şi pag. 491,

[2] *Nilles* «Symbolae». vol. II. Oeniponte 1885 pag. 604.

[3] «Răvaşul» l. c. 491, la Tăşiedan e dtul bulei *29* Maiu 1715.

[4] Hârtia lui Kebell in Arhiva parohială, respective episcopală din Szepesmindenszent VII—289, *Bunyitay* Vince «Biharmegye oláhjai s a vallás unió» Budapest 1892 pg. 46 cu nota 2.

[5] Sumarul în arhiva epp. latin din Oradea-mare «Visitatio ecclesiarum 1725 *Bunyitay* l. c. 45—46.

bărbatul, căruia îi poate încredinţà atât privilegiile neamului său, cât şi ritul şi sprijinul unirii.

Multe năcazuri a suferit acest episcop din partea alor săi schismatici răbeli, tot într'una i-a fost vieaţa primejduită şi a dus lipsa celor ce se ţin de casă, numai de aceea, pentrucă e unit. Dar s'a însufleţit având mare speranţă în Dumnezeu şi recomendat eminentisimului domn general din Arad baron liber de Kosa, acum respiră, bucurându-se de protecţia lor; vădită dovadă, că virtutea se poate asuprì, dar nu se poate nimicì». [1]

Mihai Munteanu, fost secretar episcopesc la Vulcan, în scurta sa istorie a diecezii Orăzii-mari, publicată în şematismul diecezan din 1845, apoi din 1864, susţine, [2] că «Martinovici singur numai de aceea a mărturisit credinţa catolică, ca să aibă prilej a trage la sine pe românii supuşi episcopului latin al Orăzii-mari şi că Martinovici a fost unit numai la aparenţă (ad speciem) ce se probează cu aceea, că acest Martinovici a fost tolerat şi pe mai departe în episcopatul arădan şi apoi un alt urmaş al lui episcop neunit arădan Vichentie Ioanovici, în puterea succesiunii, a pretins să deprinză şi el acea jurisdicţie în comitatul Bihorului, pe care a avut-o antecesorul episcop Martinovici prin care fapt alui Martinovici, s'a pricinuit în comitatul Bihor schisma românilor dela biserica romano-catolică». [3]

Tot de aceasta socotinţă e şi episcopul Dr. Szilágyi. [4] Dar îi combate episcopul Şaguna, ţinându-l pe Martinovici «mic la suflet şi slab în convingerea sa religioasă». [5]

Lui Şaguna îi secundează şi d-l Tăşiedan, dar nu se pronunţă răspicat. Pare însă, că totuş ar înclinà în partea celor cari ţin trecerea de sinceră: «neaflând încă vremea potrivită pentru de a aduce şi pe ceialalţi arădani şi bihoreni la unire, a tăcut şi în tăcerea asta la ajuns moartea, zădărnicindu-i toate planurile». [6]

Scriitorul ungur [7] şi cel din «Revista Teologică» [8], nu se declară în nici o direcţiune. Eu încă sunt aşà, nu ştiu gâcì adevărul.

---

[1] *Nilles* ibidinem 604 în versiunea română a «Revistei Teologice», Sibiiu II 1908 pag. 201. Manuscriptul e în Viena în biblioteca palatina Nr. 12, 162. Secţia nu e indenticată.

[2] Că Muntean e auctorul şi nu Dr. Jos. Szilágyi epp. Orăzii cum credeà *Nilles* ibid 604, dovedeşte Petru Maior la *Cipar* «Acte şi Fragmente» Blaj 1855 pag. 163, 164 şi 169. Muntean a fost multă vreme prof. de filozofie în Blaj, «şi neputând acolo nici o mângăere nădăjduì, după multa sa scolastică trudă, trecù la Oradea-mare». La Oradea lui Vulcan se oplozau pe vremi toţi năpăstuiţii.

[3] «Schesmatimus» din anul 1864, pag. 15—16.

[4] Iosif *Pap* Selăjan «Scurtă istorie a credinţii românilor». Blaj, 1845 pag. 54—55.

[5] Andreiu baron de *Şaguna* «Istoria bisericii ortodoxe», Sibiiu 1860. Tom. II pag. 222, în ediţia germană pag. 153—154.

[6] «Răvaşul» 1909 pag. 491.

[7] *Bunyitay* o. c. 46.

[8] «Rev. Teologică», l. c. pag. 200.

Trebuie descoperiri nouă spre a se puteà formà o judecată fundată. Dar şi până atunci, e şi rămâne cert, că unirea lui Martinovici s'a făcut pe ascuns şi că cu dânsul s'au unit preoţi şi popor mult, pe cari Martinovici i-a încredinţat episcopului şi vicariului din Oradea-mare.[1] O bună vreme apoi lumea din afară n'a avut nici o cunoştinţă despre această trecere. Numai în chipul acesta ne putem explicà faptul istoric, că Martinovici, cât timp a vieţuit († 25 Oct. 1721) nu a fost înlocuit cu alt episcop.

La ordinul consiliului locutenenţial din 14 Iulie până în 25 August 1727, s'a ţinut la faţa locului o anchetă, în cauza turburărilor biserriceşti din cuprinsul «ţării Bihorului». S'a luat interogatorul alor 28 preoţi şi 2—3 laici.[2]

Din depunerile mai multora aflăm, că Martinovici a hirotonit la Arad întru presbiteri pe: Teodor Popa din Ghetea; acestuia protopopul său nu a voit să-i dea voie să călătoriască la Arad spre a fi hirotonit.

In scurt timp după aceasta Mihai Pap din Soldobaj, cu învoirea vicariului Kebell, încă a mers la Martinovici în Arad, unde fu sfinţit întru presbiter.

Anul sfinţirii nu se poate ştì. Atâta se ştie însă, că nu cu mult înainte de 1719, când fu hirotonit Petru Pap din Popeeşti şi alţi 12 inşi.[3]

E de remarcat că Mihai Pap mai înainte a fost sfinţit întru presbiter de episcopul ortodox român din Marmatia, Dosoftei Teodorovici. Martinovici însă nu a voit să admită valabilitatea unei astfel de hirotoniri. Mihai Pap, când fu a douaoară sfinţit întru iereu, erà şi a douaoară căsătorit, drept aceea, cum însuşi spuneà, a plătit pentru sfinţire lui Martinovici 100 fl. Mihai Pap (Popovici) când s'a ţinut ancheta din 1727, aveà vârsta de 34 ani şi cu dela sine putere s'a ridicat de protopop al Luncei.[4] A fost un om plin de tot felul de vicii mari şi din samă afară arbitrar.

In cele din urmă a fost lipsit de protopopie în meetingul din Széltállo, la Ianuarie 1727 şi apoi trecut la unire.[5]

Precum peste tot în istoria frământărilor confesionale din Bihor, aflăm adeseori documente cari se contrazic, aşà şi referitor

---

[1] Nic. *Firu* «Biser. ort. română din Bihor în luptă cu unirea». Caransebeş, 1913, pag. 46—48 (43—44).

[2] Sumarul investigării în arhiva comit. Bihor, la Nr. 23 fascicolo VIII ex 1727 cu titlul «Inquisitio in negotio graeci ritus Pracsa». La *Firu* l. c. 24, nota 1, şi pag. 46 nota 1.

[3] *Firu* l. c. 26, 29.

[4] *Firu*, o. c. 26, 28, 29, 30 şi 35.

[5] «Răvaşul» l. c. 495.

la protopopul Mihai Pap, dăm de o astfel de contrazicere. Dânsul adecă în *Ianuarie* și respective Aprilie 1727 a fost lipsit de protopopie. Din un document[1] descoperit mai nou, aflăm însă că în 22 Septemvrie 1727 împreună cu alți patru protopopi, Mihai ține o adunare în Olosâgul Orăzii-mari și se declară vicecomitelui comitatului Bihor, că e protopop ortodox: «Eu protopopul Mihai dela dunca (sic) cu toţi preoţii și cu biraele din toate satele împreună».[2]

Un alt act din 17 Aprilie 1736, adresat primatelui din Strigon,[3] îl arată pe Mihai încă tot protopop la Lunca, dar acum ca unit.[4]

După acest mic portret alui Mihai Pap, să ne întoarcem iarăş la vlădicul unit Martinovici.

Petru Pap din Popeşti, tot fără ştirea lui Kebell a fost preoţit de către Martinovici. Cu acest prilej cam prin 1719, adecă cum văzurăm mai sus, dupăce dejà protopopul Mihai Pap fusese hirotonit, au mai fost preoţiţi alţi 12 inşi. Intre ei Procopie din Fegernic, bigam, pentru aceasta i-a plătit 15—16 floreni renenzi, apoi Ioan Pap din Aschilău fost și protopop înainte de 1727, la care timp el aveà vârsta frumoasă de 75 de ani.

Intre cei 10 anonimi sfinţiţi cu această ocaziune, doi au fost juraţii protopopului Ioan Pap;[5] cari anume sunt aceştia, din hârtiile aflătoare nu se poate eruà.

Petru Popa din Itău, Teodor Pap din Hususău (ori că din Săcădat), Vasile Pap din Varviz[6] și Petru Pap din Ciuleşti, — cest din urmă a plătit taxa de 10 fl. — au fost preoţiţi de Dionisie Ioanichie, Ionică Martinovici[7]. Pe Gavrilă Popa, preotul din Sârbi și pe doi fii ai preotului Mihai Popa din Feneriş, tot Martinovici i-a sfinţit. Dela aceşti doi fraţi Martinovici a primit 12—15 fl. pentru hirotonire.

Mai sunt hirotoniţi de către Martinovici preoţii din Lunca: Gheorghe și Nicolae, protopopul Salontei Ioan Popa, paroh în Cefa, Dimitrie Pap din Sămicluș, Petru Pap din Sepiu, Petru Popa din Berechiu, Paul Pap din Irand, Ioan Pap din Cheresig şi preoţii din: Leş, Nojorid şi Sântandrei.

---

[1] In arhiva comitat. Bihor, anul 1727, fascicola VIII, nr. 28; la *Firu* l. c. 19—22.

[2] Vas. *Mangra* în rev. «Biserica și Școala». Arad 1904, Nr. XIX, pg. 165—166.

[3] *Nilles* ibid. 524—526, *Bunyitay* l. c. 48—50. Dr. Ioan *Ardelean* «Ist. diec. rom. gr.-cat. a Orăzii-mari», vol. II. Blaj 1888, pg. 9—10 și 76—77.

[4] Se află în arhiva primaţială din Strigon.

[5] *Firu* l. c. 26, 29, 35, 39 şi 45. Prota Ioan Pop spune că l-a hirotonit Teofil din Bălgrad. Martorele Dim. Mihalovici (Galovici) zice, că Martinovici l-ar fi sfinţit.

[6] Anul hirotonirii nu poate fi 1726, căci Martinovici a murit încă în 1721. *Firu* 31.

[7] *Firu* l. c. 37, 40, 30, 31, 32, 33, 35 şi 38.

Mulţi alţi preoţi din comitatul Bihorului şi din comitatele vecine au primit darul preoţiei dela Martinovici. Mai ales dintre cei tineri. In părţile Papmezeului Martinovici a sfinţit întru ierei subiecte puţin apte pentru alesul stat al preoţiei.[1]

Despre Martinovici se mai ştie că a călătorit des, chiar săptămâni întregi prin mai multe regiuni bihorene şi prin Oradea-mare, a vizitat şi consacrat biserici, a făcut vizite canonice şi, ce fireşte că nu a putut rămâneà, a încassat taleri.[2]

Intr'una din aceste călătorii apostoleşti a ajuns în mare conflict cu preotul protopop Gheorghe Pap din Câmpanii-de-sus, pe care vlădica înfuriat l-a ameninţat cu destituire din oficiu. La ce protopopul curagios încă a fost gata cu răspunsul: «dacă eu nu voiu mai fi protopop, nici tu părinte, nu vei mai fi episcop».

Protopopul apoi s'a şi ţinut de cuvânt şi în scurt timp a dat afară din tractul său pe episcop. Bietul Vlădică Martinovici însă nu a fost în stare să exauctoreze pe simandicosul de subaltern, care erà în fruntea protopopiatului şi pe la anul 1727; când cu prilejul ascultărilor mari, face mărturisiri favorizătoare faţă de episcopul repausat dejà de 6 ani — bagseamă după zisa «de mortuis nil nisi bene» — spunând că nu a ademenit pe nime să i-se supună, ci preoţii cu toate satele, de bună voie au hotărît că, deoarece Sârbii sunt de o credinţă cu ei, aşà dânşii, de vremece acum n'au episcop conaţional, vor ascultà de vlădicul Aradului.

Strajnicul protopop din Câmpanii-de-sus însă nu s'a mulţămit numai cu izgonirea din circumscripţiunea sa, ci a grăbit la Oradea-mare şi acolo a pârît pe Martinovici aşà cum el a ştiut mai bine, la Mihai Bucsi, administratorul bunurilor catolice, işpanii (vătăşeii) căruia întroduseră pe episcopul Martinovici în Bihor.[3]

A vestit în sfârşit despre toate astea şi pe vicarul Kebell, cu care de altmintrelea Martinovici avusese şi până acì mai de multeori neînţelegeri, când mai mici când mai mari.

In cele din urmă Kebell isbutì la episcopul Csaky, ca Martinovici să fie oprit pentru totdeauna de a mai pune piciorul în Bihor.[4]

Altele, privitoare la vieaţa şi faptele lui Martinovici, n'am aflat.

Gruia.

---

[1] Idem ibidinem; 42, 43, 44 şi 45.

[2] Id. ibid: 33, 37, 39, 40, 41, 43, 44, 45 şi 48.

[3] Id. ibid. 44.

[4] Id. ibid. 42. *Tăşiedan* l. c. 491—492. Actul în arhiva comit. Bihor.

O PREDICĂ DESPRE MILOSTENIE.

«Nu voiu ca spre a uşură pe alţii voi să fiţi însărcinaţi». (Cor. II 8, 13).

Iubiţi ascultători!

Predicând astăzi, în cursul acestui post, care are darul să ne pregătiască sufletul pentru a întâmpină cu vrednicie sărbătoarea naşterii Mântuitorului nostru Isus Hristos, o fac, pentru a-mi ridică cuvântul în numele acelora, cari zgriburând de frig întind mânile la porţile bisericilor şi aşteaptă milostenia noastră. Incuviinţarea de-a predică nu mi-a dat-o nimeni altul, afară de binecuvântarea venerabilului nostru păstor de suflete, decât însaşi ciata celor mulţi şi fără nume a săracilor, iar aceasta nu mi s'a cerut nici prin cuvinte, nici prin o împreună hotărîre pe care ar fi luat-o ei, nici printr'o rugare făcută în scris cătră mine, ci numai prin înfăţişarea lor atât de tristă, atât de jalnică, şi atât de izvorîtoare de milă... Căci trecând piaţa dela un colţ la celalalt şi uliţile înguste ale oraşului nostru, şi urcând treptii acestei sfinte biserici pentru a pătrunde în lăuntrul ei, am zărit o mulţime de cerşitori; unii zăcând, iar alţii stând în picioare, unii lipsiţi de lumina ochilor şi cu ploapele înroşite, iar alţii fără de mâni; unii cu picioarele umflate şi pline de răni învechite, ce nu se pot vindecă; iar alţii tuşind, cu piepturile desfăcute şi bolnave; am văzut, mai departe, ostaşi, venind de pe câmpurile de bătae, zdrobiţi de oboseală şi de gloanţe, zărindu-le mai cu seamă acele părţi ale trupului, cari au, din pricina stării lor de boală, mai multă nevoie de un învăliş ocrotitor împotriva frigului de iarnă... Sosind aici, am cugetat, că m'aş face vinovat de împietrirea inimei în faţa acestei privelişte zguduitoare, dacă nu v'aş vorbi despre durerea lor şi n'aş probă să vă smulg din suflet prin câteva cuvinte, compătimirea şi mila faţă de ei. Căci afară de cele amintite mai sus, iată însuşi anotimpul de iarnă în care trăim şi vremile de răstrişte, mă silesc să glăsuesc astăzi. Asupra împărţirei de milostenie s'ar puteà predică totdeauna, căci şi noi avem lipsă aşà de mult de milostenia Tatălui nostru ceresc, totuşi, pe frigul acesta amarnic, socot, cu deosebire de folos a spune ceva despre frumuseţea şi despre folosul ei. Din pricina aceasta voiu cuvântà azi, mai mult decât oricând, cu o deosebită mulţumire sufletească. «Milostenia», zice sfântul Ioan Crisostomul, «este un lucru despre care ar trebuì să vorbiască fieştecare predicator fără preget, pentru a nu cădeà sub învinovăţirea uitării uneia din cele mai sfinte datorinţe ale sale». Este în adevăr vrednic de ştiut, că între toate cuvântările ţinute de acest mare

părinte al bisericii, nu cunosc una singură, în care să nu se găsiască puternice îndrumări pentru binefaceri, întocmai ca și când milostenia ar fi legea și cuprinsul cel mai de seamă al credinții noastre creștinești. N'am darul acestui mare și neasămânat apărător al văduvelor și orfanilor, nici avântul cugetării și bunătatea simțirii lui. Totuș, cerând darul de sus, îmi înalț inima și gândul, închinându-le acelora, cari tremurând de frig și bolnavi, așteaptă cu atâta dor înaintea bisericii: mila, îndurarea și ajutorul nostru!...

Judecând noi pe săraci, de sine și pentru sine, așà precum obicinuește s'o facă lumea, trei rele ies mai cu seamă la iveală din starea lor. Răul cel dintâiu este: *deosebirea de avere* care-i desparte pe cei săraci de cei bogați, dându-le acestora din urmă putința de-a trăi în noroc și îmbuibare, până când ei, cu mânile goale, așteaptă sfârșitul zilei de azi, pentru a începe durerea zilei de mâne... Al doilea rău este: *lipsa*, în care viețuiește săracul și *strâmtoarea*, pe care o simte tocmai în urma deosebirii de avere, dintre el și cel bogat, așà încât, până când acesta, bogatul, se bucură de toate plăcerile ce i le dă bogăția, el, săracul, se zdrobește în suferințe. In sfârșit, al treilea rău este: *starea de supunere și de dispreț*, în fața oamenilor, pe care trebue s'o rabde de multeori săracul, în vreme ce bogatul gustă fără de griji roadele rangului înalt și ale cinstei, pe care le găsește totdeauna înaintea lumii... Această nedreptate grozavă a fost îndulcită însă minunat de puterea de grije a lui Dumnezeu tocmai prin legea iubirii și porunca milosteniei; și din pricina aceasta văd eu în împărțirea de milostenie o luminoasă și senină lature a purtării de grije dumnezeești față de săraci. Toată nenorocirea săracilor, — și anume mă gândesc la nenorocirea de aici de pe pământ, — pare să-și tragă izvorul din împărțeala neegală a averilor, care le dă unora putința să trăiască în belșug, iar altora le răpește chiar și pânea dela gură. *Sf. Ambrosiu*, un mare părinte al bisericii, zice undeva în scrierile lui, că averile de pe pământ, ar trebuì să fie deopotrivă împărțite întreolaltă, deoarece aceasta o cer, după părerea lui, cele dintâiu legi ale firii. Sf. Ambrosiu, pare să aibă multă dreptate. Toți oamenii din lume, la urma urmelor, nu sunt altceva decât numai oameni, și nici unul nu poate aveà drepturi mai largi și mai bine întemeiate, decât ori și care altul. Adâncul sfat al înțelepciunii lui Dumnezeu s'a îngrijit ca lumea după ce a fost zidită, să primiască tot ajutorul, pentru ca să rămână pururea în chipul acela, în care s'a făcut. Astfel s'a dat oamenilor în stăpânire, fiecăruia după trebuințele sale, pământul, cu toate bunătățile lui, deopotrivă. Această egalitate deplină, se potriveà minunat cu legile înțelepte ieșite din purtarea de grije dumnezeiască, dar ea n'a putut să rămână mult timp în ființă,

nu pentru altceva, ci numai din pricina stricăciunii minții omenești. Lăcomia și pofta de avere, după căderea în păcat a celor dintâiu oameni a fost așà de mare, încât, fără de-a alege mijloacele, unii dintre ei s'au răpit cu atâta patimă la gândul de-a se îmbogățì, încât, privind cineva de departe această luptă pentru «noroc» a omenirii, n'ar fi putut crede altceva, decât, că, oamenii pierzându-și inima și uitând de milă, și-au pus ca țintă mai înaltă a vieții: îngrămădirea de averi nemăsurate pe deoparte, iar pe ceelaltă, despoiarea deplină și mizeria.

In chipul acesta ar fi urmat de bunăseamă un șir nesfârșit de lupte și de răsboaie groaznice, purtate pentru îmbogățirea unora și umilirea celorlalți... Nu s'ar fi găsit pe pământ un singur om gata să îndepliniască un lucru mai de-a doua mână; nimeni n'ar fi vrut s'asculte; nimeni să se supună; nimeni să lucreze; nimeni să fie slugă; și aceasta tocmai, deoarece lipsa și sărăcia nu-l sileà pe nimeni. Din cele spuse până aici, se poate vedeà ușor câtă răutate și câte nenorociri s'ar fi abătut asupra lumii întregi, dacă acestei lupte sălbatice după câștig, nu i s'ar fi pus stavilă într'o formă oarecare...

A fost de lipsă prin urmare, ca Dumnezeu să împartă lumea în mai multe stări de oameni și cu deosebire să facă clasa săracilor, pentruca în chipul acesta să stăpâniască în lume *ordinea* și *supunerea*. Un lucru însă nu se poate ascunde, și anume, că această împărțire în felurite clase a fost totdeauna spre paguba săracilor. Deoarece până când bogații se puteau bucurà de plăcerile, ce le primeau pe urma averii lor, ei, trebuiau să sufere... O! tu adâncul înțelepciunii lui Dumnezeu însă, cât de nemăsurat, de bun și de îndurător ești tu, chiar și atuncia când pari a lucrà cu mai multă asprime și cruzime! Cum știi tu de bine, prin îngrijirea ta dulce de Tată, ca aceea ce-ai luat în urma nepătrunsului sfat al înțelepciunii tale, s'o dăruiești iarăș cu atâta prisosință! Căci, grăind adevărul, iubiți ascultători, să vedem oare n'a făcut Dumnezeu nimica pentru binele săracilor? Dimpotrivă, foarte mult socotesc eu! El a pus stăpânitoare în lume legea milosteniei. El a poruncit bogaților, aceea ce a poruncit și sf. Pavel, marele său apostol, celor dintâiu creștini, adecă: să împărtășiți și pe frații voștri lipsiți cu ceva din averea voastră! Căci fiind săraci frații voștri, trebue să purtați grije de ei întocmai ca de voi și aceasta vi-o poruncesc cu toată tăria, a zis înțeleptul apostol.

Eu nu cer, urmează el mai departe cu sfatul, ca să dați săracilor tot ce aveți, sau cea mai bună parte pe care ați primit-o dela Tatăl de sus; nici nu doresc, zise el, ca lipsindu-vă pe voi, să căutați a-i îmbogățì pe dânșii; ori luând milostenia voastră ei să trăiască în îmbelșugare, până când voi să duceți lipsă și

foame; «căci nu voiu ca spre a uşurà pe alţii, voi să fiţi însărcinaţi» (II Cor. 8, 13). Ci, să întocmiţi totdeauna lucrul astfel, încât între voi și între ei să se găsiască un fel de egalitate; deoarece ca bogaţi aveţi nu numai atâta cât vă trebueşte, ci mai mult decât ar fi de lipsă; săracul însă n'are nici lucrurile cele mai de trebuinţă. Dând prin urmare prisosul averii tale celor săraci, şi uşurându-le în chipul acesta nenorocirea lor, egalitatea despre care vorbeşte apostolul cu atâta căldură, este înfăptuită cu uşurinţă. In felul acesta bogatul nu va mai trăì în starea de moleşală şi de nelucrare, atât de neprielnică lui însuş, dar nici săracul, ori cât ar fi de sărac, nu va perì în mizerie... Nici când milostenia nu trebue socotită ca o cheltuială și ca o pierdere cum li se pare la unii, ci ca un venit şi un câştig, deoarece prin ea câştigi mai mult decât ai dat. Dând pâne tu câştigi vieaţa cea vecinică; dând o haină dobândeşti vestmântul nemuririi; îngăduind pe unul să între sub acoperemântul tău, câștigi împărăţia cerurilor; şi împărtăşind cele ce se trec, primeşti în locul lor cele ce trăiesc vecinic, zice cu atâta dreptate marele Ioan Gură de aur.

Trecând mai departe, îngăduiţi-mi să laud neîncetat scopul măreţ al acestui sfat dumnezeesc plin de iubire, despre care vorbesc, și această grije nepreţuită faţă de cei săraci, pe care-o cuprinde în sine legea milosteniei! Noi știm, că o nenorocire atrage după sine o altă nenorocire. Din urmările triste, ce le are faţă de cei săraci neegalitatea averilor, care-i apasă greu sub cei bogaţi, izvorăsc alte nouă nenorociri şi anume: starea de suferinţă și de întristare, în care-l aruncă pe cel lipsit, sărăcia. Ştiu, iubiţi ascultători, că înşivă sunteţi martori adevăraţi ai acestor mari dureri, aşà că în cele ce le spun, mă pot sprijinì sigur pe probele fieştecăruia, în parte. Eu cred, că cunoaşteţi prea bine, cât trebue să îndure aceşti oameni nenorociţi, pe care-i avem zi de zi înaintea ochilor noştri... Şi chiar dacă n'aţi dorì s'o știţi, totuș ei, numai prin înfăţişarea lor ar ajunge, fără să vreţi la cunoştinţa voastră! De aceea socot eu, că strămoşii noştri au aşezat pe săraci chiar la uşile bisericilor, pentruca înfăţişarea lor să mişte spre compătimire şi pe cei mai împietriţi și mai nepăsători dintre oameni. Deoarece, acolo, unde vezi stând un șir întreg de bătrâni gârboviţi sub povara anilor, cu feţele firave, acoperiţi numai de zdrenţe, abià fiind în stare a se ridicà de jos, gemând, cu ajutorul unui toiag, adeseori lipsiţi şi de vederea ochilor, și schilozi: cine ar puteà fi aşà de învârtoşat în mijlocul nostru, mai tare ca piatra și ca fierul, încât să rămână nemişcat şi nesimţitor la vârsta lor, la slăbiciunea lor, la orbirea lor, la lacrimile lor, la sărăcia lor, la suferinţa lor? Aceste feţe supte de

chinuri şi aceste trupuri slăbite de foame îndelungată, mai mult asemănându-se umbrelor decât trupurilor, nu vă produc oare o adâncă milă? Uitaţi-vă cum stau de mâhniţi înaintea uşilor bisericii, cu mânile întinse şi tremurând, cu ochii pe jumătate închişi, cu ranele descoperite şi pline de carne vie, şi mai mult prin privirea lor înduioşată decât prin cuvinte, îndeamnă la binefacere pe ceice întră şi ies afară din biserică. Sărmanii, sărmanii oameni!... Dar bocetul, dar lacrimile, dar ţipetul, dar vaetul, dar gemetul, dar desnădejdea brăzdată adânc pe feţele lor nu vă sileşte să vi se sfâşie inima de durere?... Nu vă face să plângeţi chiar de mila lor?... Ce aţi zice însă dacă afară de aceea ce-o puteţi vedeà înşişi, aici, cu ochii, afară de suferinţele acestea, v'aş descoperì şi alte dureri şi mai grozave, pe cari nici măcar nu le-aţi bănuit vreodată? Ce-aţi zice oare dacă toţi bolnavii, cari mor fără de sprijin în spitale şi pivniţi mucede de umezeală, dacă toţi orbii lipsiţi de mângăere, dacă toate văduvele şi toţi copiii flămânzi şi fără de haine, dacă atâtea familii ajunse la sapă de lemn şi lipsă, dacă pe toţi i-aş aduce fără de veste aici, înaintea voastră şi ei ar începe să-şi povestiască cu vorbe duioase toate durerile şi jalea lor? Ce-aţi spune, dacă v'aş înfăţişà aici, în mijlocul vostru, pe acea copiliţă de vreo şapte ani, pe care am văzut-o în zilele trecute, seara, cătră orele zece alergând pe piaţă, pe un frig şi un vânt pătrunzător, prin ceaţă, cu părul zburlit, cu o hainuţă ruptă pe umeri, desculţă, flămândă, plângând, şi apropiindu-se sfielnică de un păzitor de noapte, cu următoarele cuvinte: «domnule, fie-ţi milă de mine... nu mă lăsà singură... vino repede... tata omoară cu cuţitul pe mama... vino»...? Aţi puteà rămâneà o singură clipă reci la priveliştea aceasta? Nu vi s'ar zdrobì sufletul ca sub greutatea unui ciocan, de atâta durere? Să cred că nu v'ar cuprinde jalea şi mila pentru nenorocirea lor? O lacrimi! lacrimi! de ce nu-mi izbucniţi din ochi, suflete pentruce nu strigi tu din adâncul tău, ca voi împreună să vestiţi în lume durerea săracilor şi-a orfanilor, căci eu nu pot? Dumnezeule tu ai zidit pe aceşti oameni numai ca să-i chinueşti c'o soartă atât de tristă, şi să-i laşi să se prăpădiască de foame, de sete, de frig, de slăbiciune şi de lipsă? Ei bine, unde mai rămâne dreptatea însă? Oare ce-au săvârşit, şi pentru ce s'au făcut ei aşà de vinovaţi înaintea ochilor tăi, Dumnezeule, ca să primească o pedeapsă aşà de cumplită?

Vara ştim, că au bieţii săraci dela anotimp multă înlesnire, mulţămindu-se cu o neînsemnată îmbrăcăminte, mulţămindu-se cu razele mângăioase ale soarelui, neavând lipsă nici de pat moale, nici de încălţăminte, nici de-o hrană mai bună. Ei se îndestulesc cu o bucată de pâne uscată, cu câteva legumi fierte şi cu un

păhar de apă proaspătă. Afară de asta, vara, găsesc şi mai uşor de lucru, pentru a-şi câştigà cele mai de lipsă la nevoile zilei. In chipul acesta ei au vara o oarecare uşurare, fie cât de neînsemnată; dar în vreme grea de iarnă, dimpotrivă, trebuie să se lupte în toate părţile, fiind ameninţaţi şi strâmtoraţi de-aşà de multe năcazuri. Din lăuntrul lor îi chinueşte cumplit foamea, iar din afară frigul îi înţepeneşte, îi îngheaţă şi-i omoară. Nu găsiţi oare starea lor înfiorătoare? Acum când cu lucrul nu-i îmbie nimeni, când n'au un pat cald şi o încălţăminte potrivită, când n'au o coaje de pâne ca să-şi amăgiască numai foamea, când crivăţul le sbiciue obrajii şi le 'nţepeneşte trupul, n'avem noi datorinţa mai cu seamă să le întindem o mână îndurătoare? Să nu ne fie milă de acele nefericite mame, în braţele cărora se svârcolesc copilaşi flămânzi, şi de acei părinţi bolnavi şi neputincioşi, pe cari braţele nu-i mai ajută să poată câştigà hrana cea de toate zilele? Avem noi oare dreptul ca atunci, când alţii cutremurându-se de frig şi murind de foame, în patul durerilor, să ne retragem departe reci şi nepăsători? Când atâţia copii nenorociţi, cu trupurile aproape goale şi flămânzi, degeră cerşind pe sub ferestri şi mor ca nişte câni, sub cine ştie ce poartă străină? Să stăm cu mânile în sân? Pentru a pricepe mai bine, cât poate să sufere un astfel de copil uitat de Dumnezeu, îngăduiţi-mi să vă aduc o pildă.[1]

«Erà des de dimineaţă. Copilul despre care vreau să vă vorbesc, se deşteptase într'o pivniţă rece şi umedă. Şedeà într'un colţ, pe cufăr, tremurând de frig şi se jucà, privind cum îi ieşeau aburii din gură... Grozav îi erà de foame... ceasurile treceau... şi el se tot apropià mereu de patul de scânduri pe care dormià bolnava-i mamă. Oare ce soarte o adusese aici pe această femeie? Se vede că venise cu copilul ei din alt oraş şi căzuse deodată bolnavă la pat... Sărbătorile Crăciunului se apropiau. Toţi locuitorii pivniţei ieşiră afară pe rând să găsiască ceva de-ale mâncării pentru ajun. Copilului nostru îi erà asemenea foame şi frig. Nu mâncase nimica de dimineaţă şi cât de bucuros s'ar fi mulţămit chiar şi cu o cojiţă de pâne. El se apropià mereu de laviţa, pe care zăceà mamă-sa, pentruca s'o deştepte odată. Ii erà şi lui frică prin întunerec. De mult se înoptase şi nu se mai aprindeà nici o lumină. Dupăce venì aproape de tot el pipăì obrazul mamei şi se miră, că ea nu se mişcà de loc şi erà rece ca păretele. Ce frig trebuie că e aici, se gândeà el, punând mâna şi pe umărul moartei. Femeia îşi dăduse de mult sufletul, el însă,

[1] Istorisirea ce urmează am prelucrat-o după celebra povestire a lui Dostoewski intitulată «Crăciunul».

crezù mereu că doarme. După aceea se furișă încet de lângă pat, își luă căciulița, și o tulì afară. Copilașul ieșì în stradă.

Dumnezeule, ce oraș frumos! De când erà, nu văzuse așà ceva. Străzile din satul din care venise, erau întunecoase, iar ulița în care locuià, aveà numai un singur felinar. Acolo însă, în satul lui, în schimb, erà cald și aveà ce mâncà. Dar aici.... Doamne, se gândeà el, de mi-ar da cineva o cojiță de pâne, ca să-mi stâmpăr foamea... Cât sgomot e pe străzi, câte lumini, câți oameni, câți cai, câte trăsuri... și ce frig. Din nările cailor ieșeau aburi, ce 'nghețau numai decât. Copilul priveà aceste toate cu ochii căscați și se mirà. Deodată îi venì din nou în minte gândul, că i-e foame. Ar fi dorit să mănânce ceva. In clipa aceea începură însă să-l doară degetele dela mâni și dela picioare.

El trecù mai departe și-ajunse 'n altă stradă. Incepù să se teamă de mulțimea oamenilor și-a trăsurilor. Oamenii țipau, se sbăteau și alergau în toate părțile. Copilul înaintà mai departe și se oprì înaintea unui geam mare și luminos. Indărătul sticlei văzù un pom frumos de Crăciun, împodobit cu tot felul de bonboane și de jucării. Copii mititei, ca și el alergau și se jucau în jurul lui... Sărmanul nostru băiat vedeà toate acestea, se mirà și râdeà. Degetele dela picioare însă începură să-l doară și mai rău, iar pe cele dela mâni, abià de le mai puteà să le îndoaie. El începù să plângă amarnic de durere și fugì mai departe. Se oprì apoi înaintea unei alte ferești. In odaie, după geam, se aflà adunată mare mulțime de oameni. Câteva doamne îmbrăcate frumos, împărțeau prăjituri la ceice intrau înlăuntru. Mititelul se furișă pe lângă ușă, o deschise și intră în odaie. Toți începură să țipe la el, și-i făceau semne să plece... Una dintre cocoane se apropiă de băiat și-i dete un gologan, deschizându-i ușa către stradă. Copilul se spăriă, năvălì afară pe trepte, lunecă și se rostogolì jos în zăpadă. Gologanul îi căzù din mâni, și deoarece degetele îi erau înghețate, nu-l mai putù ridicà. El se sculă, fugì repede, repede, — fără să știe încătrău, și își suflă 'n mânuțe. Lângă o altă fereastră văzù o deosebită îngrămădire de lume. Trei păpuși mari, făceau deacolo semn cu capul, de pare c'ar fi fost vii, iar una cântà din vioară. Copilul crezù că păpușile sunt în adevăr vii, și deși îi veneà să plângă, totuș când băgă de seamă cum dau din cap, începù să râdă. Deodată i-se părù că-l apucă cineva de hăinuță. La spatele lui erà un pungaș mare și rău, acesta începù să-l loviască pe copil în cap cu pumnii, îi luă căciulița și-i pune piedecă. Băiatul căzù la pământ. Lumea începù să țipe. El se sperie, sărì repede în sus, și fugì, fugì, pânăce se trezì într'o curte oarecare și se ascunse după niște lemne. Aici e întunerec, se gândì el, aici n'o să mă mai găsiască. De-

abià îndrăsnià să răsufle și să se miște, de frică. Frigul prinse să-l pătrundă din toate părțile. Deodată se simți mai ușor, iar mânile și picioarele nu-l mai dureau, întocmai ca și când s'ar fi aflat deasupra, pe un cuptor. Apoi adormì și începù să viseze. Văzù, parecă, prin geam, păpușile, și-i venì să zimbească. Auzeà cântecul vioarei, lin, domol, întocmai ca și cântecul de leagăn cu care obicinuià mama sa să-l adoarmă. Mămico, dorm, șoptì el. Se făcù apoi liniște. Ce bine e să adormi aici. Vino cu mine la pomul de Crăciun, auzì el fără de veste o voce blândă. Copilul crezù că-l chiamă maică-sa, dar nu erà ea. In depărtare se făceà că zărește un pom de Crăciun, frumos, mare, cum nu mai văzuse niciodată 'n vieață. Băieți și fetițe, începură să se apropie de el și să-l sărute. Ei îl luară împreună de mână și sburară cu toții.

Maică-sa îl priveà și zâmbeà. Mamă! mamă! ce bine e aici, scumpă mamă, șoptì băiatul în vis... Copiii se apropiară din nou de el, îl sărutară, și-i povestiră despre păpuși. Cine sunteți voi fetițelor și voi băieților? întrebă el, zâmbindu-le și mângăindu-i.

E pomul de Crăciun al lui Hristos, răspunseră ei. In această zi, Hristos înalță un pom de Crăciun pentru copiii cari n'au pom pe pământ.

Băiatul află apoi, că copiii și fetițele acestea au fost copii ca și el. Unii muriseră de foame, alții înghețaseră, alții muriseră de bătăi, alții că nu avuseră cântare.

Și toți erau acum aici, toți erau îngeri, toți erau la Hristos, care le întindeà mânile și-i binecuvântà pe ei și pe sărmanele lor mame... Mamele steteau deoparte, recunoșteau pe băieții și pe fetițele lor, îi sărutau, le ștergeau lacrimile de pe ochi, și-i rugau să nu plângă, căci aici erà atât de bine...»

A doua zi s'a găsit pe după lemne cadavrul rece al micuțului înghețat...

Dacă mă opresc aici o clipă, este că nu pot continuà mai departe, deoarece durerea pe care-o simt îmi îneacă toate cuvintele. Ce să vă spun mai mult? Ce să vă vorbesc? Astfel de copii, cari mor pe după lemne înghețați, sunt cu sutele, sunt cu miile. Trăim vremuri grele. V'ați gândit la pomul lor, v'ați gândit o clipă și la Crăciunul copiilor orfani?... Știu că v'ați gândit. Dacă m'aș puteà pogorî în inima fieștecăruia, durerea, acolo, ar fi atât de multă, încât n'aș găsì nici un singur colț liber... Și-acum, ca să mă întorc iar la cele spuse mai înainte, când am întrebat, că oare ce-au păcătuit săracii înaintea lui Dumnezeu, ca să îndure atâtea chinuri, mă grăbesc a răspunde: Doamne! știu că tu nu le rămâi cu nimica dator. Insă știu și aceea, că tu ești Tată,

bunul nostru Tată al tuturora, şi nu poţi urî nici o singură făptură din celece le-ai zidit, şi cu atât mai puţin nu urăşti una din cele înzestrate cu minte şi nemurire, pentruca s'o prăpădeşti chiar şi numai în lumea aceasta. Nu, de bunăseamă, că îngrijirea unui Dumnezeu atât de bun şi-atât de înţelept, nu va îngădui niciodată ca atâţia oameni, cari au primit vieaţa dela El, să fie lăsaţi în părăsire, zice sf. Ioan Gură-de-aur. Iar dacă se 'ntâmplă că săracii şi nenorociţii noştri totuş să moară de foame, vina nu trebuie să i-o atribuim lui, Tatălui ceresc, ci acelora cari pot să le dea tot sprijinul şi cărora li s'a poruncit sub ameninţare de grea pedeapsă în urma belşugului de avere să le fie lor de tot ajutorul, — dar n'o fac! Atuncia când pentru a păstrà ordinea şi supunerea, Dumnezeu a făcut împărţirea aceasta de bogaţi şi săraci, El, văzând înainte, că mulţi vor fi lipsiţi de mijloacele de-a duce o vieaţă tihnită şi uşoară, a căutat ca acest rău la cea dintâiu privire să fie uşurat şi înlocuit cu altceva. Ei bine, cu ce, mă veţi întrebà? Răspunsul meu este simplu: *cu legea milosteniei.* Şi-acela care va înţelege bine cuprinsul întreg şi însemnătatea acestei legi, acela se va vedeà silit să laude şi să preamăriască neîncetat îndurarea şi purtarea de grijă a aceluia, care a dat-o...

Pentru aceea nici nu am cuvinte destule la 'ndemână să vă îndemn ca să folosiţi prilejul acesta, să vă deschideţi larg porţile inimilor, să lăsaţi să pătrundă în adâncul lor o rază dulce de milă, o suflare primăvăratică de îndurare, să daţi şi celor săraci şi lipsiţi o părticică cât de neînsemnată din fericirea voastră. Căci îmi pare că nici când sărmanii săraci n'au avut o mai mare nevoie de ajutorul nostru decât în zilele acestea triste, grele, grozave, în zilele acestea de bejenie. Daţi, vă rog, celor lipsiţi, cu inima deschisă tot ce credeţi că este spre folosul lor, pentruca şi noi la ziua judecăţii să avem milă şi îndurare la Dumnezeu prin ajutorul lui Isus Hristos. Lui dimpreună cu Tatăl şi cu Duhul sfânt, li-se cuvine laudă, cinste şi mărire, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin!

Dr. I. Broşu.

BISERICA ROMANĂ ŞI SPIRITUL MODERN.

De un număr oarecare de ani, se poate uşor observà în Biserica romană, o tendinţă care o mână să se izoleze din zi în zi tot mai mult de societatea, pe care este chemată a o conduce şi ai căreia membri sunt priviţi ca formând turma sa. Această tendinţă s'a desvoltat, mai ales, de când, urmând înfluenţii ideilor lamennaisiene, ultramontanismul s'a constituit, în Francia, sub numirea de *partidă catolică.* De atunci începând, s'a căutat după reabilitarea evului mediu; scriitorii cei mai cu influinţă din partidă îşi jertfiră toată puterea talentului lor acestei triste cauze. Trebuie se spunem, spre uşurarea celor mai mulţi dintre ei, că dânşii nu voiau să vază în veacul de mijloc decât partea cea bună; numai aceasta încercară ei să o reabiliteze în ochii lumii, care în prejudiţiile sale oarbe, nu vrea să vază nici un bine într'o epocă, pe care lumea se îndărătnicià a o privì sub lumina cea mai defavorabilă.

Noi nu veştejim, nici de cum, într'un mod absolut, pe aceia, cari se deteră drept apărători ai evului mediu. Numai cât, ei exagerară într'un anumit înţeles ceeace exagerară în înţeles contrar detractorii acestei epoci. Trebuie totuş să mărturisim, că aceste exagerări erau nevinovate în asemănare cu cele, ai căror martori suntem noi în zilele noastre.

La sfârşitul evului mediu, în epoca, când începură a se constituì societăţile moderne, a avut loc, nu numai în instituţiunile sociale, ci şi în ştiinţă, în literatură şi în arte, o reacţiune foarte energică. Ea îşi aveà raţiunea fiinţei sale în dispoziţia spiritelor, cari erau purtate în chip firesc să protesteze în contra a tot aceea ce aparţineà unei epoci, al căreia văl voiau ele să-l scuture. Ca şi toate mişcările violente, această reacţiune depăşì marginile şi ajunse încetul cu încetul, sub toate raporturile, *o revoluţiune.* Noi n'avem să facem acì o expunere completă despre această perioadă istorică, care s'a numit, în Apus, *Renaştere,* din punctul de vedere al ştiinţii, al literaturii şi al artei; *Reformă,* din punctul de vedere religios; *Revoluţiune* din punctul de vedere politic. Noi nu avem să amintim ceeace a obţinut spiritul modern până astăzi, sub acest întreit raport, în Occident; dar ceeace noi ţinem să constatăm, este, că mişcarea imprimată societăţii apusene, în veacul al şasesprezecilea, nu s'a slăbit, n'a devenit mai înceată, şi că piedecele momentane, pe cari le-a întâlnit în calea sa până acì, n'au avut altă înrâurire, decât că i-au dat o putere mult mai neîmblânzită şi au impins-o în exagerările cele mai funeste.

Nu putem și nici nu voim să tratăm în acest loc chestiunile politice și sociale. Cu toate acestea, suntem datori să facem observarea, că instituțiile evului mediu cele mai antipatice spiritului modern sunt date astăzi ca escelente de către aceia, pe cari avem datoria a-i privì drept organele cele mai autorizate ale Bisericii romane.

Cităm, bunăoară, dominațiunea puterii temporale prin autoritatea papală, și inchiziția, care este urmarea logică a aceleia.

Altădată, când se desbăteau aceste chestiuni, se căutà a se explicà, cu ajutorul împrejurărilor, aceea ce lumea considerà drept niște aberațiuni. Seziceà că, dacă papalitatea a voit să exerseze o înaltă supremație, în decursul evului mediu, asupra suveranilor ca asupra unor vasali, cauza e, că feodalitatea acoperise Europa de tirani, vrășmași unii altora, și toți dușmani ai popoarelor; că a fost bine, că o autoritate religioasă, independentă și în genere respectată, să planeze deasupra acestei tiranii și să ia împotriva ei apărarea popoarelor. Dar se adăogeà, că împrejurările schimbându-se, aceasta supremație a papalității asupra puterii temporale nu mai aveà rațiune de a fi, și că nici un papă, în timpurile moderne, nu s'a cugetat să ia rolul de d'alde Grigorie VII și unor Inocenție III.

Într'adevăr, începând din veacul al șasesprezecelea, păreau mult mai modești față cu suveranii și lumea puteà să crează, că ei renunțaseră la niște pretențiuni devenite ridicule și imposibile.

Când se sulevà chestiunea inchiziției, se puneau toate silințele pentru a atribuì acestei instituțiuni un caracter curat politic, și pentru a face să cază asupra suveranilor responsabilitatea execuțiilor pline de cruzime săvârșite împotriva acelora, pe cari lumea îi numià eretici. Cei mai rezoluți se aventurau numai până la a susține, că religiunea fiind acceptată în toate statele ca instituție socială, toți aceia, cari o combăteau într'un chip sau altul, erau considerați de rebeli, și că lumea erà îndreptățită, prin urmare, să le declare acestora lupta, dacă erau numeroși, sau să-i arză, dacă atari chinuiri izolate puteau fi de ajuns pentru nimicirea răului.

Însă acești apologiști se grăbiau să alăture că, dupăce circumstanțele sociale s'au schimbat, nu mai e permis să se cugete cineva nici la luptele religioase, nici la inchiziție.

Astăzi ultramontanii nu mai iau aceste precauțiuni. În jurnalele lor, în revistele lor, scriitorii *romaniști* iau în apărare, cu gura mare, toate instituțiile evului mediu, înțelegând între acestea dominațiunea asupra suveranilor de către papalitate și inchiziția. Episcopii înșiși, sprijinindu-se pe Enciclica din 1864, susțin ace-

Ieaşi învăţături; şi nu de mult, «*Lumea*» (*Le Monde)* publică o scrisoare circulară, în care M. dela Bouillerie, episcop în Carcassone, blamează precauţiunile, pe cari vechii apologişti ai bisericii romane le considerau de necesare când erà vorba de instituţiile evului mediu. Domnia papalităţii asupra suveranilor nu-i privită mai mult, de cătră romaniştii noştri, ca un *fapt* explicat din împrejurări, ci *ca un principiu* pe care trebuie să-l admită cineva pentru a puteà *fi catolic*. Deosebirea celor două puteri, spirituală şi temporală, este, în ochii lor, o erezie, nu există decât *o putere*, aceea a papei, care deleagă pe episcopi, pentru cele spirituale, şi pe suverani, pentru cele temporale; episcopi şi suverani nu sunt decât *un fel de vasali*, sau mai bine zis, *nişte vicari;* atât unii cât şi alţii nu pot întrebuinţà decât autoritatea, ce li s'a *delegat*, între limitele fixate din partea monarhului, care concentrează în el plenitudinea puterii, ca reprezentant al lui Dumnezeu în lumea aceasta. Dupăcum la glasul lui, episcopii au să tragă sabia spirituală în contra tuturor acelora, pe cari Roma li i arată ca vinovaţi, tot astfel sunt datori suveranii să scoată sabia temporală, la porunca Romei, asupra tuturor acelora, pe cari i-a atins sabia spirituală.

Aceasta este teoria admisă în general astăzi în biserica romană. Nu-şi mai dă nime silinţa să o ascundă; o expun în toată golătatea ei, şi toţi aceia, cari nu-şi pleacă capul sub jug sunt însemnaţi ca eretici şi excomunicaţi.

Ca consecinţă logică a acestei teorii, Roma caută să reabiliteze şi canonizează pe aceia, cari s'au distins mai mult în cursul evului mediu prin executările lor crude contra acelora, pe cari ea îi numeşte eretici sau schismatici. Sângele ce acopere pe aceşti executori ai marilor-opere ale papalităţii este, în ochii Romei, o dovadă suficientă de sfinţenie. Când ei au fost victimele propriilor lor cruzimi, ea îi laudă ca pe nişte *martiri*, şi aşezându-i pe altare, ea s'adresează credincioşilor săi: «Priviţi şi lucraţi în conformitate cu modelul pe care îl ofer închinăciunilor voastre: *Aspice et fac secundum exemplar*».

Oarecari oameni religioşi simt, că li se revoltă conştiinţa în faţa unor astfel de învăţături. Ei voesc să protesteze, dar glasul le rămâne fără de răsunet. Ar vrea să-şi aducă biserica la nişte idei mai juste şi să o facă să înţeleagă, că înaintând pe calea, pe care a apucat, ea sapă între sine şi societate o prăpastie adâncă.

Zădarnice silinţe!

Lumea le pune în faţă acea papalitate, pe care ei voiesc încă a o considerà ca centrul unităţii catolice, ca condiţiunea necesară pentru existenţa bisericii; şi în numele acestei papalităţi

ei sunt declaraţi condamnaţi, excomunicaţi. Ei ar vrea să apeleze acest fapt la episcopi, ca vechiul galicanism şi li se opun Mandamentele, Instrucţiunile pastorale, cari proclamă doctrina papală şi cari îi condamnă tot aşà, ca şi Roma. Ei se agită, strânşi pe deoparte de adevăr, care exercită asupra conştiinţei lor drepturile sale imprescriptibile; pe de altă strânşi de o logică nemiloasă, întemeiată pe principiul fals, pe care ei se cred obligaţi a-l admite, şi rămân în aceasta stare de luptă desnădăjduită, până în momentul când părăsesc papalitatea şi biserica, pe care ei o identifică cu ea.

Dar nu numai din punctul de vedere al institutiilor sociale se pune *Romanismul* în opoziţie directă cu spiritul modern, ci încă şi sub raportul ştiinţii, al artei şi al literaturii.

Prin natura însăşi a doctrinelor sale, biserica romană trebuià cu necesitate să se pronunţe contra instituţiunilor politice moderne şi în favorul celor din veacul de mijloc.

Se ştie că în ideile sale, puterea spirituală, resumată în papalitate, are trebuinţă de independenţă faţă cu suveranităţile temporale, pentru a lucrà în deplină libertate şi a-şi împlinì misiunea sa spirituală. De acì s'a tras concluzia necesităţii unei puteri temporale pentru a asigurà pe sama papalităţii acea independenţă, pe care o socotesc neapărat de lipsă. Dar e lucru evident, că dacă această putere temporală este inferioară altor puteri de aceeaşi natură, le va fi supusă; că s'ar puteà să îndure înrâurirea lor şi chiar să fie silită să asculte de voinţa lor. Inşişi Iezuiţii recunosc aceasta, şi ei explică »Bref»-ul lui Clemente XIV-lea prin care se desfiinţează societatea lor, prin întreita influenţă, ce au avut-o asupra curţii din Roma, ministrii din Portugalia, din Francia şi din Spania, Pombal, Choiseul şi d'Arenda.

E deci de lipsă să se viseze pentru papalitate o putere temporală superioară tuturor celorlalte. De îndatăce se admite în principiu, că puterea temporală este necesară liberei acţiuni a puterii spirituale, nu erà deci de ales, decât între două teorii: 1. a cere în favoarea papei un stat destul de puternic pentru a-l asigurà de orice înrâurire exterioară, din orice parte ar venì ea, şi cu ajutorul căruia el ar puteà să facă faţă până şi coaliţiilor tuturor celorlalte state; sau 2. să-i acoarde puterea peste lumea întreagă, făcând din toţi suveranii vasalii săi.

Nu se puteà oprì la prima idee, care s'ar fi întunecat în ridicol şi pe care cei mai fanatici ultramontani sunt obligaţi să o considere ca irealizabilă. Rămâneà prin urmare unicul mijloc de a se aruncà în teoria *dreptului spre o putere universală.*

Această teorie n'are simţul comun. Dar, dintre două absurdităţi, trebuià bineînţeles să alegi pe cea, care, rămânând în stare

de teorie, oferià mai puţine şanse de a fixà asupra sa o băgare de seamă, înaintea căreia n'ar fi putut fi susţinută, şi pe care o puteau mult mai uşor să o învăluie într'un nor de raţionamente mai mult sau mai puţin înţelese.

La acest rezultat: al dreptului, la puterea temporală universală trebuià cu necesitate să conducă sistemul necesităţii puterii temporale pentru libera acţiune a autorităţii spirituale; tot aşà este propus acest sistem astăzi de către ultramontanii logici. Cât pentru ceice se retrag încă în faţa acestor consecinţe, ei nu sunt logici.

Oricine înţelege, că în toate acestea, noi nu facem *nici un fel de aplicare actuală* la suveranitatea papală. Noi am declarat dejà, că această chestiune n'are darul nici să ne preocupe, nici să ne mişte. Noi examinăm din punct de vedere general, principiul, pe care îşi sprijinesc ultramontanii teoria lor, şi constatăm rezultatul logic pentru a face să se înţeleagă modul, cum au fost ei în chip invincibil târîţi să resuscite, în plin veac al XIX-lea, teoria lui Grigorie VII. Ajunge, că am statorit acest punct, pentru a dovedì teza noastră, că biserica romană este în completă contrazicere cu spiritul modern.

Este evident, pe de altă parte, că, dacă suveranii nu sunt decât depositarii *delegaţi* ai puterii papale, în ocârmuirea statelor, sabia lor trebuie să apese asupra tuturor acelora, pe cari papalitatea îi va arătà ca vinovaţi, şi că ei sunt datori să scoată din rădăcini, prin luptă sau suplici, orice doctrină, orice biserică, orice societate, ce va fi osândită de papalitate.

Logica vrea aşà.

Noi ştim sigur, că toate acestea vor rămâneà în stare de *literă moartă.* Tocmai ce dovedeşte cu precisiune teza noastră: că biserica romană s'a pus în opoziţie directă cu spiritul modern. Ea nu va luà aceasta drept o insultă câtă vreme ea însaşi îşi face un titlu de glorie din această opoziţie, şi de vremece ea are raţionamente gata, la îndemână, pentru a statorì, că aceasta este o dovadă despre adevărul său.

Aceasta ne aminteşte argumentul iezuiţilor: «Noi am suferit împotrivirea, zic dânşii, am fost prigoniţi dela întemeierea noastră, ne-au acuzat de crimele cele mai sălbatice, ne-au judecat şi osândit de o sută de ori, în toate ţările, în toate timpurile. Acest lucru ne face cinste, căci a luptat răul împotriva binelui, pe care îl reprezentăm noi».

Acest argument ar fi adevărat, dacă n'ar fi şi altceva în afară de bine, ce să sufere contrazicere, şi dacă pedepsirea n'ar lovì tot aşà şi fărădelegea. Plecând din principiul: că pedeapsa sau

contrazicerea dovedeşte nevinovăţia, nu se găseşte nici un făcător de rele, care nu se va considerà ca o victimă a răului. Aşadară nu trebuie să zicem împreună cu iezuitul: «Eu sunt persecutat, prin urmare sunt nevinovat», ci trebuie dovedit, că pedeapsa a fost nemeritată, şi că numai de dragul binelui se găseşte cineva în corn de capră cu restul societăţii.

Papalitatea face prea mult întrebuinţare de sofismele iezuiţilor. Toate popoarele, pe cari ea le-a stăpânit, începând de veacuri, s'au despărţit de ea încetul cu încetul; astăzi, ea nu mai are decât foarte puţini adepţi, şi printre aceştia cei mai zeloşi nu sunt cei mai sinceri. Aceasta doveşte, susţine ea, că eu mă pronunţ pentru adevăr. Ar trebuì însă să dovediască acest lucru, căci s'ar puteà întâmplà, ca opoziţia să-şi aibă obârşia ei întru încăpăţinarea papalităţii de a propoveduì eroarea.

Ori şi cum ar fi, faptul sciziunii este constatat şi atâta-i tot ce voirăm să demonstrăm.

Contrazicerea între biserica romană şi spiritul modern nu există numai cu privire la chestiunile mari, cari ating însăşi temeliile societăţii, ci şi referitor la cele, ce nu ies din domeniul intelectual.

In artă, ultramontanii nu voiesc să vază nimic frumos, decât numai aceeace vine din evul mediu. Arta acestei epoci a fost rând pe rând prea mult despreţuită şi prea mult lăudată. Dacă cel puţin romaniştii ar imità această artă în ce a avut ea cu adevărat frumos! Dar geniul artistic al arhitecţilor, sculptorilor şi al pictorilor din evul mediu, le lipseşte cu desăvârşire; fie că ei restaurează monumentele, fie că le imită, operile lor nu sunt decât nişte còpii rele. S'ar zice tablourile lui Raphael imitate de un pictor în corabie: şi în numele acestei arte false condamnă ei arta modernă până şi în expresiunea ei cea mai bună.

In ce se ţine de erudiţie, romanismul urmează o cale, care n'a fost observată în deajuns până în vremea de faţă.

De îndatăce a studiat cineva cât de puţin operile intelectuale cari ni le-a lăsat evul mediu, cu uşurinţă deosebeşte în ele două categorii: unele serioase, ştiinţifice, filozofice sau teologice, cari opere sunt neglijate prea din seamă afară în zilele noastre; altele curat literare şi fabuloase. In aceste din urmă, autorii aplicau legendelor despre sfinţi o critică istorică mai puţin riguroasă chiar şi decât cea normativă în scrierile, cari sunt recunoscute în de comun sub numele de romane istorice; şi cum cronologia erà o ştiinţă absolut necunoscută în evul mediu, romancierii evlavioşi transportau fără greutate pe eroii lor dintr'un veac într'altul. Toate bisericile vechi, întrecându-se unele cu altele, îşi avură iute şi degrabă, originea dela apostoli; întemeietorii lor fură toţi tran-

sformaţi în tot atâţia ucenici de ai apostolilor şi mai ales ai sfântului Petru, pe care îl aşezară să lucre în Roma ca *un adevărat papă* din evul mediu, şi să trimeată din toate părţile pe învăţăceii săi pentru a vestì Evanghelia,

Toate aceste pretinse tradiţii ale bisericilor nu-şi iau începutul decât în evul mediu, şi cele mai vechi urme, ce le întâlnim despre ele, se găsesc în documentele veacului al optulea, epoca cea mai desmoştenită, în Apus, sub raportul ştiinţii şi al literaturii.

Incepând cu veacul al XV-lea, a început a se aruncà oarecare lumină în haosul istoric al evului mediu. Adevăraţi savanţi, atât catolici, cât şi protestanţi, scormoniră arhivele mănăstirilor şi ale bisericilor. S'au descoperit în acestea bogate comori din literaturile grecească, romană şi bisericească. Răsăritul a dat contingentul său de manuscrise preţioase. Arta tiparului a fost tocmai inventată. Nu peste mult s'a văzut apărând la lumina zilei o mulţime de lucrări editate cu multă îngrijire, cu variantele diferitelor manuscripte şi însoţite de studii, în cari străluciă o erudiţie admirabilă. Critica istorică devenì cu încetul *o ştiinţă*, având principii sigure, regule pe cât de lămurite, pe atât şi de solide. In decursul veacului XVI şi XVII-lea, lucrarea urmă un mers progresiv şi lumea modernă s'a găsit în posesiunea a tot ce produseră mai frumos şi mai măreţ cele trei antichităţi, greacă, romană şi bisericească.

In faţa acestei opere gigantice romanele evlavioase din evul mediu au fost puse la o parte ca documente istorice; nu li s'a mai lăsat, decât locul, ce li se cuveniă, anume de opere folositoare pentru a contribuì la cunoaşterea stării intelectuale din epocile, când au fost compuse.

Astăzi, când în biserica romană, lumea vrea — cu orice chip — să se întoarcă îndărăt la evul mediu *sub toate raporturile*, s'a început a se reabihità *ca documente istorice* romanele compuse despre vieţile sfinţilor. Pentru aceea, în contra tuturor mărturiilor intrinseci, cari fixează, într'un mod necontestat, alcătuirea lor într'o epocă posterioară, anume le urcă până la epoca primitivă; şi s'a ajuns acolo, că se compune din nou istoria veacului apostolic din legendele veacului al optulea.

Cu greu am crede unei astfel de aberaţiuni, dacă dovezile nu s'ar înmulţì din zi în zi sub ochii noştri. Tot ce se scrie astăzi, în Francia mai ales, despre originea bisericii din Roma şi a vechilor biserici din Francia, nu se razimă decât pe astfel de documente; şi aceia, cari nu se învoiesc să urmeze acestei mişcări, sunt însemnaţi ca *Galicani şi Iansenişti*, cu alte cuvinte, ca eretici de cea mai rea speţă. Trebuie să vază omul cu ce dispreţ vorbesc neînsemnaţii eruditi romanişti despre geniile eru-

diţiunei, cari ilustrară Apusul până la sfârşitul veacului al XVIII-lea! cu cât aplomb reeditează ei urâte apocrife aruncate la coş de către Mabillon-i, Labbe-i, d'Achery; cu ce fel de îndestulare îţi ascriu ei ca aparţinând primelor veacuri nişte scrieri, cari din toate expresiunile ca şi din totalitatea stilului, n'au nici o asemănare cu operile autentice din această epocă, şi cari au caracteristica atât de evidentă a unei compuneri rele dintr'un veac de neştiinţă, încât nici nu-i de lipsă să aibă cineva simţul eruditiei, pentru a se înşelà asupra lor un singur moment.

Ce a rezultat din mania aceasta furioasă după apocrife? Aceea, că chiar şi 'n literatură, romanismul s'a pus în contrazicere cu spiritul modern, mult mai dispus, în zilele noastre, a restrânge decât a lărgì regulele *diplomaticei* benedictiene.

Oricine se poate cugetà, că noi nu vom pierde vremea luptând acì împotriva curentului romanist, pe care tocmai îl descriem. Va fi deajuns să spunem, că critica *savanţilor* actuali ai bisericii romane n'are decât o regulă, care poate fi formulată în modul acesta: «Orice document, favorabil, fie direct, fie indirect, papalităţii sau tradiţiilor ei, este un document de înaltă valoare istorică: acelea, cari îi sunt contrare, n'au nici o valoare şi trebuiesc respinse, *a priorì*, fie ca opere de sectari, fie ca apocrife, fie ca denaturate de către eretici».

Dacă această regulă n'a fost formulată textual, ea este singura, care este practicată de eruditii romanişti. O astfel de critică trebuie să-i ducă foarte departe de cea mai solidă eruditie modernă, să-i depărteze chiar de orişice eruditie adevărată. Ceeace s'a şi întâmplat.

Aşà de pildă ce fel de opere istorice a produs, în aceste vremuri din urmă, Francia, aceasta ţară privilegiată a eruditiunii în decursul ultimelor veacuri!

Noi vom puteà da într'o zi referitor la aceste compilaţii indigeste, amănunte, din cari se înţelege mai bine, decât din toate reflexiile până la ce grad de decadenţă s'a scoborît literatura romanistă.

Dupăce am *constatat* ruptura, care este astăzi în stare de *fapt împlinit*, între biserica romană şi spiritul modern sub toate raporturile, ar puteà oarecine pune întrebarea de care parte va înclinà învingerea, dacă rezultatul n'ar fi dejà sigur. Ajunge o singură privire asupra bisericii romane pentru a fi convinşi despre desorganizarea ei internă, precum şi de neputinţa ei în afară. Dacă din când în când, oarecari fanatici orbi încearcă a-i cântà triumfurile, declamările lor rămân fără răsunet şi nu insuflă decât mila acelora, cari se condamnă a-i cetì.

Roma, cu toată activitatea ei meşteşugită merge spre decădere. Ortodoxia, cu toată calmitatea ei, pe care Roma o poreclește *apatie*, se manifestă și câștigă din zi ce merge o importanță tot mai mare.

Aceste două fapte corelative au o înaltă însemnătate, care se cade să fixeze privirile fiecărui creştin serios.

După Guettée. *Vladimir.*

CUVINTE DE ACTUALITATE.

Pământul, această patrie a schimbărilor și a lucrurilor trecătoare, nu este făcut pentru o pace creată prin închisori, prin mahinaţiuni poliţieneşti și prin edicte de censură. Această pace a berbecilor și a gâştelor, care scuteşte turma, a fost în totdeauna ruşinea omenirei şi cuptorul în care s'au clocit toate viciile. Această pace au purtat-o în gură mai mult tiranii cei mai trufaşi și stăpânitorii cari stăpânesc cu forţa.

E. M. Arndt. Geist der Zeit, IV, 198.

Din somnul de moarte, în care zăceam noi Europenii, am putut fi treziţi numai prin tunete şi uragane. Efeminarea laşă şi maimuţăria sensibilă şi vanitoasă, prin care am alungat adevărata bucurie şi putere de pe pământ, au trebuit să fie atăcate cu ascuţişul sabiei şi înspăimântate prin urletul sângeros al răsboiului, ca să înţelegem cât sunt de amărîte şi de nimica vrednice. Pozarea cu strălucirea culturii şi cu siguranţa bogăţiei, cum şi trufia lenei mulţumite de sine însăşi, au trebuit să dispară dinaintea unor puteri mai superioare. *E. M. Arndt.* Geist de Zeit, II pag. 340.

Oricare răsboiu — şi cel purtat cu biruinţă — este totdeauna o mare nenorocire pentru ţara care-l poartă; pentru ţară e aproape indiferentă pricina care l-a provocat.

Bismarck. In parlament la 26 Iulie 1881.

Pentru un bărbat de stat e lucru uşor să sufle cu vântul popularităţii în trimbiţa de răsboiu şi apoi să stee în odaia caldă ori să ţină vorbiri fulgerătoare dela tribună, aşteptând ca soldatul, care sângerează pe zăpadă, să aducă biruinţă şi glorie. Nimic nu e mai uşor decât aceasta, dar vai de bărbatul de stat, care, într'un asemenea timp, nu s'a cugetat la un astfel de motiv pentru răsboiu, care să-şi păstreze însemnătatea şi valoarea şi după sfârşitul răsboiului. *Bismarck.* In parlament, 3 Decemvrie 1850.

Răsboiul nu este numai o operă de cruzime, ci într'ânsul se arată şi iubirea care face pe bogat să împartă cu cel sărac

şi cea din urmă coajă de pâne, acea iubire pentru care Moltke a jertfit sute de vieţi, ca să mântuiască mii de oameni nu numai dela moarte, ci şi *de ruşinea unei umiliri naţionale*, care este mai rea decât moartea. *Heinrich v. Treitschke.*

Chiar şi această vieaţă trupească, pământească şi păcătoasă îşi are răsplata ei în istorie. Curajul, bucuria, statornicia, credinţa în Dumnezeul cel vecinic şi în omenire, — cu cari înarmat un om liber şi îndrăsneţ, păşeşte pe drumul vieţii şi-şi deschide loc de trecere, — îşi primesc zilnic răsplata din partea conştiinţii care stă nebiruită ca o stâncă în mijlocul valurilor. Pe un astfel de om nenorocirea nu-l striveşte, năcazurile şi moartea nu-l înspăimântă, pentrucă aceste fantome de cari se tem cei laşi, pentru el sunt umbre deşerte. *E. M. Arndt.* Geist der Zeit, III, 276.

Omul izolat, fapta şi întâmplarea izolată, fie chiar şi cele mai extraordinare şi mai strălucite, nu înseamnă nimic şi nu produc nimic. Zalele trebuiesc prinse în lanţ; omul singuratic trebuie să se înşire cu lucrarea sa în rândurile lungi ale generaţiilor ce se succedează. Numai aşà poate să însemneze ceva. *E. M. Arndt.* op. cit. III, 275.

Când se face răsboiu şi popor se ridică contra popor, atunci şi bunul Dumnezeu are să spună un cuvânt şi celce are urechi şi vrea să asculte, acela va şi auzì ceva. *Emil Frommel.*

Libertatea nu este un vis deşert şi o nălucire zadarnică, ci într'ânsa trăieşte curajul tău şi mândria ta şi siguritatea ce o ai, că originea ta este în ceriu. Acolo este libertate unde ai voie să trăieşti cum îi place unui suflet de erou; unde ai voie să trăieşti în obiceiurile şi după legile părinţilor tăi; unde te mângăie cu fericiri ceeace a mângăiat şi pe strămoşii tăi; unde peste tine nu poruncesc călăi streini şi nu te conduc conducători streini, cum mâni pe dobitoace cu bâta dinapoi. *O asemenea patrie şi o asemenea libertate* sunt lucrul cel mai scump pe pământ, sunt o comoară care conţine o iubire şi credincioşie nemărginită, sunt bunul cel mai preţios pe care îl posedă ori doreşte să-l poseadă un om bun pe pământ. Aceste bunuri înalţă la cer pe cei viteji şi lucrează minuni în inimile celor neprihăniţi. Deci sus inimile! roagă-te zilnic la Dumnezeu, ca să-ţi umple inima cu tărie şi să-ţi încălzească sufletul cu încredere şi curaj! *E. M. Arndt.* «Katechismus».

Mare, cum n'a fost de veacuri, ca să o vază toţi ochii pământenilor, va fi *judecata* lui Dumnezeu asupra lumii. Pe cum cutremurile de pământ, uraganele şi erupţiunile vulcanice înghit

țări și dau naștere altora, tot astfel zace și în sânul întunecos al acestui timp vulcanic o vieață și orânduire nouă. Căci nu în deșert s'au făcut atâtea semne și minuni, nu înzadar s'au răscolit valurile lumii cu o așà străşnicie. Pentru *lucruri nouă* trebuie să fim pregătiți, *pentru lucruri nouă trebuie să pregătim pe frații noștri...* *E. M. Arndt.* Geist der Zeit, III, 283.

N. Bălan.

MIŞCAREA LITERARĂ.

Gândește-te bine! e titlul unei cărticele, tipărite de Societatea religioasă și culturală «Acoperemântul Maicii Domnului» din București. Cărticica e traducere din limba franceză, de directoara seminarului monahicesc, monahia *Olga Gologan*, și e înzestrată cu câteva «Cuvinte însoțitoare» de *Dim. I. Cornilescu.* In aceste «Cuvinte» ni se deslușește și rostul societății «Acoperemântul Maicii Domnului». S'a înființat fără sgomot la 16 Maiu 1912 din inițiativă particulară, sub patronagiul I. P. S. Mitropolit Primat al României, cu scopul de a da cultură monahiilor tinere și a le înzestrà cu destoinicia trebuitoare pentru a slujì monastirilor și neamului, asemenea îngrijește educația fetelor cari ar îmbrățișà vieața monahicească, ori rămânând în lume vreau cu deadinsul să-și pună cultura și instrucțiunea în serviciul societății românești. Societatea în scopul acesta a înființat un seminar monahicesc, unde, pe lângă cultivarea vieții religioase și monahicești, întreține și instituțiuni, în cari monahiile și fetele venite în seminar să dobândiască și deprinderea de a împăcà cu fapta nevoile sufletești ale aproapelui și ale neamului românesc.

Societatea aceasta religioasă a realizat până acum: o grădină de copii, unde elevele seminarului îngrijesc de copii și de formarea lor sufletească; o școală primară și o școală secundară de fete, unde se primesc numai orfane, cu totul sărace și fără ajutor, găsind aici gratuit: hrană, îmbrăcăminte, cultură și creștere creștinească.

Cele spuse până acì vădesc și îndemnul din care a purces traducerea cărticelei «Gândește-te bine!» a cărei cuprins e menit să dea un însemnat sprijin în urmărirea idealului nobil al societății. Tradusă cu îndemânare în o frumoasă limbă românească, chiar poporală cu mici escepții, cărticica poate fi cetită cu mare folos sufletesc nu numai de monahii și eleve ale institutului, pentru care e scrisă în primul rând, ci de toată obștea românească. Păcat de formatul nu tocmai potrivit, cu tiparul prea mărunt și îndesat, căci altfel se înșiră cu vrednicie în rândul broșurilor de cuprins religios, ce de vreo doi ani le primim de peste hotare.

Iată cuprinsul: Despre trebuința de a ne gândì la adevărurile vecinice, despre scopul vieții omului, despre păcat, despre moarte, despre judecata viitoare, despre iad, despre rai, despre fericirea cerească și despre numărul mic al celor aleși. Fiecare adevăr creștinesc, fiecare învățătură a

credinței noastre, e tratată uneori mai pe larg ori în cuvinte mai puține, dar totdeauna cu vieață și căldură cuceritoare. Urmează apoi după fiecare chestiune o seamă de povestiri, 2—3—4—6 și chiar și 13 povestiri din evanghelie, din istoria patristică, din vieața sfinților și a mucenicilor, din lumea păgână și chiar din lumea necredinței din zilele noastre, cari toate ajută la înțelegerea învățăturei cuprinsă în oarecare titlu. Povestirile sunt însoțite de aplicări la vieața creștinească a cetitorului, cu îndemnuri calde la premenirea traiului nedemn de până acì, făcându-se des apel la conștiința omului, în deosebi în formă de întrebări scurte și precise, cărora foarte des le urmează apostrofarea: «Gândește-te bine!» care a dat și titlul cărticelei.

Uneori lucruri abstracte, ori cari ar puteà trezì îndoială la sceptici și necredincioși sunt susținute cu asemănări plastice din vieața lumească, având multă tărie de convingere.

In genere chestiunile sunt tratate în chip popular. Cu un alt tipar și o revizuire ar fi o podoabă într'o bibliotecă poporală religioasă, — pe care nu o avem, — iar fraților preoți această cărticică le servește ca material prețios pentru cuvântări, în deosebi la înmormântări, fapt pentru care o recomand, găsindu-se pe prețul de 50 bani. Pr. *P. M.*

CRONICĂ BISERICEASCĂ-CULTURALĂ.

Cătră iubiții noștri cetitori. Față de iubiții noștri cetitori suntem datori să ne explicăm: de ce n'a apărut «Revista Teologică» în a doua jumătate a anului? Căci până la acest fascicol au apărut numai 12 numere, aveam să scoatem deci încă 10 numere pentru anul 1914, ca și pentru anii trecuți. Cauza pentru care *nu le-am putut scoate* e de ordin material. Cheltuielile mari ce le-am avut cu tipărirea revistei de-o parte, iar de altă parte numeroasele restanțe ce le avem la acei abonați ai noștri cari au primit revista, dar nu s'au simțit datori să achite cu cinste prețul ei — ne-au adus într'o situație materială foarte critică. Dela începutul răsboiului *n'am primit mai mult de 20 abonamente.* Intre astfel de împrejurări ne-am văzut siliți să sistăm pe un timp apariția revistei, ca să nu ne facem cheltuieli și mai mari, pe cari nu avem de unde le acoperì, căci singura noastră sursă sunt abonamentele.

Totuș, ca să nu ne întrerupem legăturile noastre sufletești cu cetitorii și ca să nu-i lipsim nici în aceste vremuri critice de hrana sufletească ce li-o putem oferì — ne-am hotărît să scoatem acest fascicol în schimbul celor 10 numere ce eram datori să le scoatem. Credem că iubiții noștri cetitori, luând în considerare împrejurările excepționale între cari ne găsim, ne vor scuză.

In decursul anului ce vine vom publicà revista regulat, în fascicole lunare, cu articole potrivite pentru zilele noastre și cu predici pline de învățături scoase din împrejurările prin cari trecem.

O vom trimite numai acelora cari vor fi achitat anticipativ preţul abonamentului sau vor fi arătat că vreau să se aboneze la ea şi să o plătească.

Pentru acei cetitori cari vor achità anticipativ întreg preţul abonamentului, avem ca premii pentru anul ce vine:

1. **„Procanonul lui Petru Maior"** publicat într'o nouă ediţie. Preţul 3 cor. E o carte de tot interesantă, în care fostul protopop *unit* al Reghinului *combate papismul!*

2. O colecţiune de predici de răsboiu. Preţul 1 cor.

Dintre aceste scrieri, prima *este dejà tipărită*, iar a doua acum e *în revizie* şi peste puţin timp se va da la tipar.

Scrierea **„Scepticismul religios"**, promisă ca premiu pentru anul trecut se va expedà în zilele proxime, celorce sunt în drept să o capete, căci acum numai a eşit în broşură.

Redacţia şi Administraţia «Revista Teologică».

*

Lupta antialcoolică şi răsboiul. Răsboiul ne-a făcut să aruncăm privirì mai adânci şi mai serioase în realitatea vieţii. Acum înţelegem bine, mai bine ca altă dată, ce promovează vieaţa şi ce o împedecă, de ce să ne legăm cu inima şi de ce să ne desfacem. Multe din lucrurile pe cari le preţuiam mult altă dată, acum şi-au pierdut însemnătatea, iar altele, căror nu le dam importanţă, au crescut în preţ. Un greu sentiment de răspundere pentru ceeace trebuie să fim ne apasă conştiinţele. Simţim că putem şi că trebuie să fim mai buni ca altă dată.

Această dispoziţie sufletească trebuie să o întrebuinţeze preotul în aceste vremuri, pentru a aduce pe oameni la pocăinţă adevărată la o întoarcere a lor dela lucrurile deşerte şi păcătoase. Sufletele acum sunt mai primitoare decât altă dată de sfaturi şi îndemnări morale de a-şi schimbà traiul. In alte vremuri a putut preotul să tot vorbească b. o. în contra alcoolismului, căci n'a prea fost ascultat. Acum însă, când din mijlocul împrejurărilor grele de astăzi, va venì cu strigătul de alarmă să se lase de un duşman atât de primejdios, cum este alcoolul, acum va fi mai ascultat.

Răsboiul a făcut ca aproape toate statele să iee măsuri în contra producerii şi a consumului de alcool. Interesante informaţiuni ne dă despre aceste măsuri d-l profesor *I. Bojor*, într'un articol din «Românul», din care spre folosul cetitorilor reproducem următoarele:

In patrie, ministrul de interne opreşte cu stricteţă ca publicul să întâmpine la staţiile căilor ferate pe ostaşii ce pleacă pe câmpul de luptă, cu beuturi alcoolice. Pentru îndeplinirea ordinaţiunei o face răspunzătoare administraţia. Asemenea a dat ordin ca să se reducă produsele de alcool. In anul 1914/15 a oprit să se folosească grâul sau săcara în destileriile de spirt şi în fabricile de bere.

Celelalte cereale şi cartofii încă sunt reduse la minimul posibil. Dar pentru soldaţii pătrunşi până la os de frigul climateric şi răsboinici s'au

dispus ceaiuri încălzitoare ca: folia Rubi fructicosi. Ar fi mai bune ceaiurile din flori de tei, scoruş, nalbă, etc. dar pe timpul când a isbucnit conflagraţia europeană, erau trecute.

In Germania, unde lupta antialcoolică a prins rădăcini mai înainte decât la noi, asemenea este strict oprită împărţirea de beuturi alcoolice ostaşilor, ce pleacă la luptă. Impăratul Wilhelm încă în 1910 se exprimase, — că «Acea naţiune va învinge, care consumă mai puţin alcool».

In Franţa s'a oprit cu desăvârşire vânzarea absintului, «otrava care nimiceşte şi slăbeşte puterea fizică şi spirituală». Actele de vandalism ale soldaţilor cuceritori sunt mai toate comise sub influinţa alcoolului. Din carnetele găsite asupra unora din ofiţerii prinsonieri se află că, «dupăce au vizitat pivniţa, oamenii s'au urcat în casă şi au prădat totul».

In Rusia, liga antialcoolică a trimis ţarului o adresă cerând oprirea completă şi pentru totdeauna a vânzărei spirtoaselor. Impăratul prin o telegramă trimisă marelui duce Constantin, preşedintele ligei a răspuns: «Vă mulţumesc. De mult luasem hotărîrea să opresc cu desăvârşire debitele oficiale pentru desfacerea alcoolului în Rusia». «Nowoje Wremja» constată că unul din rezultatele fericite a beuturilor spirtuoase dela izbucnirea răsboiului e că totalul depunerilor la Cassa de economie Naţională în cursul lunei Septemvrie a fost cu 23 milioane de ruble mai mare ca totalul depunerilor din Septemvrie anul trecut.

In Norvegia se opreşte transformarea cerealelor şi cartofilor în alcool sau bere pe toată durata răsboiului european.

In Suedia asemenea s'a întrodus oprirea aproape complectă a consumului de beuturi alcoolice pe toată durata răsboiului.

In Elveţia, consiliul federal a dat o hotărîre prin care se opreşte extragerea alcoolului din cartofi şi cereale, şi se opreşte vânzarea beuturilor alcoolice pe un an de zile.

Anglia, cea mai abstinentă între ţările ce poartă cel mai mare şi mai sângeros răsboi pomenit de istorie, a împărţit fiecărui soldat la plecarea pe câmpul de luptă un exemplar al unei foi volante în care se arată urmările păgubitoare ale beuturilor spirtuoase asupra trupelor. Urmările sunt:

1. Slăbirea facultăţilor de a observà semnalele;
2. Neputinţa soldatului de a se orientà, spre a se pune la adăpost contra atacului inamic;
3. Compromiterea precisiunei tirului;
4. Mărirea sensaţiei de oboseală;
5. Scăderea puterii de împotrivire contra boalelor şi frigului;
6. Agravarea complicaţiunilor datorite rănilor primite în luptă.

Ostaşii englezi dau dovadă de o extraordinară putere de opunere. Şi ei sunt abstinenţi nu forţaţi de ordinaţiuni, ci din convingere.

Ce măsuri s'au luat contra alcoolului în celelalte state europene, n'am cunoştinţă, «dar ar fi o adevărată crimă, un act de trădare socială, a nu profità de situaţia de azi spre a strivì monstrul» pentru a pune sta-

vilă ravagiilor alcoolismului şi pentru a conservâ pentru hrana populaţiunei substanţele alimentare, cari astfel ar fi transformate în otrava: alcool.

Lupta antialcoolică trebue începută de toţi factorii competenţi sociali. Medicii, magistraţii, preoţii şi oamenii politici, institutorii, profesorii, femeile, şi tineretul cu toţii ar trebuì să se unească şi să lupte contra acestui duşman comun: alcool. In fabrici, în şcoli, în ateliere, în căzărmi să se ţină conferinţe, să se arate isprăvile alcoolismului.

Şi «când în cea mai arzătoare luptă cu interesul şi pofta, acest glas se va înălţà deasupra sgomotului şi zângănitului de arme ale duşmanilor furioşi, atunci coroana victoriei va acoperì fruntea aceluia sau acelora care vor stăruì până la sfârşitul luptei».

*

Binefacerile activităţii. «*Intru osteneală şi nevoinţă noaptea şi ziua am lucrat*»... II Tesal. 3, 8.

O legendă din veacurile prime ale creştinismului ne spune, că Toma «Necredinciosul», la un timp oarecare după înălţarea Mântuitorului la cer, a fost copleşit din nou de tot felul de îndoieli şi şovăieli. Având însă dorinţa să scape de ele, s'a dus la ceialalţi apostoli, ca să-şi destăinuească sufletul.

Dar apostolul Pavel nu l'a putut ascultà, căci erà ocupat cu combaterea ereziilor Grecilor. Filip erà ocupat din greu cu scrierea unei lungi epistole adresată bătrânilor comunităţii din Etiopia, iar Petru tocmai se dusese în Cesarea, ca să vestească acolo evanghelia mântuirii. Cu inima posomorîtă s'a hotărît în fine să meargă la Ioppe, ca să se'ntâlnească cu Tavifta (Fapt. Ap. 9. 36 urm.) cea cunoscută pentru faptele ei bune şi pentru milosteniile ce făceà. Dar nici acolo n'a umblat mai bine ca în Ierusalim. Tavifta fusese greu bolnavă şi ca să ajungă în rând cu lucrurile ei, s'a apucat cu toate puterile să coase haine pentru săraci. Astfel şi dela Ioppe a trebuit să se întoarcă Toma fără de ispravă.

Pe cale spre casă a început să cugete mai adânc, de ce numai el este copleşit de îndoieli, pe când toţi ceialalţi apostoli sunt feriţi de ele? Deodată i-s'a luminat mintea şi a înţeles, că ceialalţi apostoli sunt cu mult prea ocupaţi cu lucrul evangheliei, decât ca să se lase pradă îndoielilor. Legenda mai spune, că în acel moment Toma s'a hotărît să meargă ca să propoveduească evanghelia Parţilor, hotărîre pe care o şi dus-o la îndeplinire şi de atunci înainte n'a mai fost chinuit de îndoieli.

*

Patru guzgani. «*Mai bine este a merge la casa plângerii, decât la casa ospăţului*». Eccles. 7, 3.

Un beţiv i-a povestit soţiei sale următorul vis ce-l avuse: A văzut în vis patru guzgani cari se apropiau de el. Cel dintâiu guzgan erà gros şi gras, ceialalţi doi erau foarte slabi, iar al patrulea erà orb. Cum beţivul erà superstiţios, se neliniştise, fiindcă cineva îi spuse lui, că visurile cu guzgani înseamnă nenorocire.

Şi copilul beţivului a auzit visul ce-l avusese tatăl său şi s'a oferit să îl explice. Tată — zise micul Iosif — eu vreau să-ţi tâlcuesc visul ce

ai avut: *guzganul cel gras* e birtaşul, căruia îi duci tot câştigul muncii, *cei doi guzgani slabi* suntem eu şi mama, iar *guzganul cel orb* — acela eşti chiar dumniata»

*

Ultimul serviciu. Câţiva glotaşi aveau să păzească undeva un mic pod peste care trecea trenul. Din pădurea învecinată au venit câţiva soldaţi duşmani, au împuşcat pe toţi păzitorii podului şi s'au întors repede iarăşi în pădurea din care ieşiseră.

Unul dintre glotaşii cari aveau să păzească podul mai trăià încă, deşi corpul său erà plin de rane. Ştiind el că peste câteva minute are să treacă pe acolo un tren care duceà un batalion de fraţi de-ai săi pe câmpul de luptă, cu ultimile puteri s'a târât pe jos până lângă drumul de fier, a legat o năframă de vârful baionetei şi o flutură în aier. Maşinistul dela tren a văzut acest semn şi a oprit trenul încă la timp, înainte de-a ajunge la podul cel stricat unde s'ar fi nenorocit. Păzitorul rănit s'a prăbuşit cu totul la pământ şi îngerii Domnului au venit să-i ducă sufletul.

De aici învăţăm că ori câte răni am primì, ori cât ne-ar despreţuì alţii, ori cât ne-ar batjocorì şi persecutà: noi suntem datori ca până la cea din urmă răsuflare să strigăm mulţimei ce merge spre pierzare: «Nu este dat oamenilor alt nume sub soare întru carele să ne mântuim, decât numele lui Isus Hristos».

*

Oameni mulţumiţi. «*Şi puternic este Dumnezeu să înmulţească tot darul întru voi, ca întru toată porunca toată îndestularea să aveţi*»... II Cor. 9, 8.

Un american foarte interesant pentru felul cum trată pe oameni, vestise în oraşul în care locuià următoarea făgăduinţă: «Eu dau un pământ roditor unui om mulţumit!» Indată s'a înştiinţat o mare mulţime de oameni, ca să capete premiul promis. «Sunteţi voi într'adevăr mulţumiţi?» îi întrebă cel ce făcuse promisiunea. — «Da, noi suntem oameni pe deplin mulţumiţi!», răspunseră ei. — «Atunci pentruce vă trebuie ogorul ce l-am promis eu, dacă sunteţi mulţumiţi!» îi întrebă din nou promiţătorul. La această întrebare cei ce alergaseră să capete ogorul n'au mai ştiut răspunde şi s'au dus acasă ruşinaţi.

*

Impăratul vă aude! «*Nu iai sama că bunătatea lui Dumnezeu te aduce la pocăinţă*». Rom. 2, 4.

Antigon, împăratul Siriei, a auzit cum îl vorbeau de rău nişte soldaţi cari stăteau înaintea cortului său, dar cari nu bănuiau că regele este în apropierea lor. Regele, în loc să dea poruncă ca acei soldaţi să fie pedepsiţi, a tras la o parte perdeaua din uşa cortului şi le-a zis: «Soldaţilor, mergeţi ceva mai departe de aici, căci vă aude împăratul vostru». — Soldaţii, cari au fost pedepsiţi într'un mod atât de fin, s'au depărtat ruşinaţi. Nobleţa împăratului le-a închis gurile lor rele.

Impăratul nostru cel ceresc încă e calomniat zi de zi. Câtă hulă din partea duşmanilor Săi şi câte cârtiri, din partea prietenilor Săi — are să audă! Dar răbdarea Sa nu scade şi nobleţa Sa ruşinează inimile nemulţumite. «Impăratul vostru vă aude!» — aşà le spune El cu blândeţă supuşilor Săi. «Iară zic vouă; tot cuvântul deşert, care-l vor grăì oamenii, vor da samă de dânsul în ziua judecăţii. Că din cuvintele tale te vei îndreptà şi din cuvintele tale te vei osândì». (Mat. 12, 36—37).

Tipicul cultului religios.

Cazuri liturgice, date și indigitări tipiconale pe luna Maiu 1914.

Sâmbătă în 3 Maiu la vecernie. După începutul arătat la vecerniile din sâmbetele trecute «Doamne strigat-am» cu stihirile pe 10 și anume: 4 stihiri din octoih a glasului 4, trei ale înjumătățirii praznicului și 3 ale samarinencei din Penticostariu. «Mărire — Lângă puțul lui Iacob aflând Isus pe Samarineanca» «și acum» dogmatica glasului 4 «Prorocul David, carele pentru tine este și a lui Dumnezeu părinte».

Vohod «Lumină lină» prohimenul Sâmbetei, ectenia «se zicem toți» și a celor 6 cereri «Invrednicește-ne Doamne» între ele. Stihoavna, cu 1 Stihire a glasului 4, și cu stihirile Paștilor. «Mărire — Când te-ai arătat pe pământ Hristoase Dumnezeule» din Penticostariu «și acum» «Injumătățindu-se praznicul» din Penticostariu sau stihira Paștilor «ziua învierii». După «Tatăl nostru» troparul învierii a glasului 4, «mărire — și acum» a înjumătățirii praznicului și încheierea ca de obiceiu.

Duminecă în 4 Maiu. Muc. Pelagia. Duminecа a 5-a după Paști a Samarinencei glas 4 voscris 7 la utrenie. La «Dumnezeu este Domnul» troparul glasului 4 de 2 ori «mărire — și acum» a înjumătățirii: Sedelnele glasului «soborul îngeresc», ipacoiul și antifoanele glasului, evangelia utreniei a 7-a. Catavasiile Paștilor. La peasna 3 condacul și icosul înjumătățirii și sedealna Samarinencei, cu «mărire — și acum» la peasna a 6-a condacul și icosul Samarinencei, iar la peasna a 9-a irmoasele pesnei și nu «mărește suflete al meu».

Sfetilna Paștilor «mărire« sfetilna Samarinencei «și acum» a înjumătățirii. La hvalite se pun 8 stihiri, 6 ale octoihului și 2 a Samarinencei din Penticostariu. «Mărire» «Izvorul începerii de vieață Isus Mântuitorul nostru» «și acum» «Prea binecuvântată ești» Doxologia cea mare.

Duminecă în 11 Maiu. Muc. Mochie. Duminecа a 6-a după Paști a orbului, glas 5, voscris 8. Vecernia și utrenia acestei dumineci se face, ca și în Duminecа slăbănogului, cu deosebirea, că aici e glas 5 și la hvalite se pun 7 stihiri din octoih a glasului 5 și 1 stihire a orbului din Penticostariu.

Miercuri în 14 Maiu la vecernie. După binecuvântare dela preot se cetește psalmul de seara, iar după ectenia cea mare de începere se cântă «Doamne strigat-am» pe melodia glasului 6 cu toate stihirile Penticostariului. După Vohod și după imnul de seara «Lumină lină» urmează prohimenul zilei și paremiile Penticostariului. Preotul zice ecteniile celor 6 cereri și strana cântă stihoavna cu stihirile pe glas 2 și cu «mărire — și acum» pe glas 6 din Penticostariu. «Acum slobozește», «Preasfântă Treime», «Tatăl nostru» și troparul «Inălțatu-te-ai întru mărire» și otpustul.

Joi în 15 Maiu. Praznicul înălțării Domnului. La utrenie: După binecuvântare, după cetirea psalmilor și după melodia troparului glasul 4 și însuși troparul praznicului de 3 ori. Ectenie mică și seria primă de sedelne, iar ectenie mică și seria a doua de sedelne din Penticostariu. După seria a doua de sedelne urmează nemijlocit Polileul cu pripelele. Preotul iar zice ectenie mică și strana cântă sedealna Polileului din Penticostariu cu «mărire — și acum». Antifoanele glasului 4 dela sărbători și prohimenul Penticostariului. Evangelia utreniei a praznicului «Invierea lui Hristos» una dată și psalmul 50 «Mărire — Pentru rugăciunile Apostolilor tăi» «și acum — Pentru rugăciunile născătoarei de Dumnezeu» și stihira praznicului pe glas 6. «Astăzi puterile cele de sus în ceruri». Catavasiile praznicului cu sedealna Penticostariului la peasna a 3-a și cu condacul și icosul praznicului la peasna a 6-a. La peasna a 9-a în loc de «mărește suflete al meu — ceeace ești mai cinstită» se cântă pripelele acestei pesne. După ectenie mică dela preot urmează apoi sfetilna praznicului de 3 ori și hvalitele Penticostariului cu «mărire — și acum» și doxologia cea mare.

La liturgie. In loc de «Binecuvintează suflete al meu» se cântă antifonul I. «Pentru rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu» înainte de «Unule născut» antifonul II. «Mântuește-ne pre noi Fiul lui Dumnezeu» și în loc de fericiri troparul praznicului. «Câți în Hristos v'ați botezat» apostolul și evangelia praznicului. La «Cuvine-se cu adevărat» Irmosul Inălțării, iar la priceasnă «suitu-s'a Dumnezeu întru strigare, Domnul în glas de trimbiță.

Cantor.

Sumarul „Revistei Teologice" pe anul 1914.

Studii şi articole.

Predice.

Mişcare literară.

Cronică bisericească-culturală.

Diverse.

Tipicul cultului religios.